

Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec

- **Wakounig, Bojan. Leto pri Činkmanu: vigredi beluši, poleti jagode, sedaj še česen : kmečka iznajdljivost /** Bojan Wakounig.- "Kot kmet se moraš razvijati s trgom, kajti trg se ne bo razvijal s teboj" razmišljata Mirko in Christiane Weber, Činkmanova iz Želuč. S pridelavo jagod, beluši in sedaj tudi česna kmetijo postavljata na nove temelje.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 35 (15. sep. 2017), str. 2**
- **Trampusch, Sebastjan. Zahtevajo podvojitve podpor : tiskovna konferenca narodnostnih sosvetov /** Sebastjan Trampusch.- Dunaj. Od avstrijske politike si predstavniki sosvetov želijo več pozornosti in podvojitve podpor. V prvem odzivu obeta državna sekretarka Muna Duzdar povišanje podpor za narodne skupnosti s 3,8 na 4,5 milijona evrov.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 35 (15. sep. 2017), str. 4**
- **Reiter, Bernhard. Podjetje je treba kratkoma voditi dobičkonosno : Bernhard Reiter, poslovodja Zadruga Pliberk /** Bernhard Reiter ; [pogovarjal se je] Bojan Wakounig.- Od 1. oktobra naprej bo Zadruga Pliberk delovala kot družba z omejeno odgovornostjo, ki bo v 95- odstotni lasti Posojilnice Bank, ki je sama v večinski lasti družbe Reiffeisen. Bernhard Reiter je letos prevzel poslovodstvo Zadruga Pliberk in kljub njenim dosedanjim težavam vidi dobro prihodnost "dvojezičnega regionalnega trgovca".- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 35 (15. sep. 2017), str. 4-5**
- **Habernik, Joza. Poslovanje Zadruga market reg. z. z o. j. prevzema s 1. oktobrom Zadruga Pliberk GesmbH : občni zbor /** Joza Habernik.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 35 (15. sep. 2017), str. 5**
- **Trampusch, Sebastjan. Letos se je praznik Coppla Kaša začel že dva dni prej : 21. praznik Coppla Kaša /** Sebastjan Trampusch.- Železna Kapla. Odlično vreme je pozdravilo obiskovalce letošnje Copple Kaše, praznika društva gorskih kmetov doline Bele. Geslo praznika: 750 let kmetje na trgu! se je navezovalo na obhajanje 750 - obletnice pravice do trgovanja v občini Železna Kapla.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 35 (15. sep. 2017), str. 6**
- **Tradicionalno žeganje vabi : 336. Rozalsko žeganje.-** Globasnica. V nedeljo, 24. septembra 2017 bo na gori Svete Heme spet potekalo tradicionalno Rozalsko žeganje. V Globasnici hočejo goru poživiti in so poleti za Sveto Hemo sklenili celovit koncept z več stebri.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 35 (15. sep. 2017), str. 7**
- **Wakounig, Bojan. Najvišje ležeči dvojezični napis na Koroškem : spominska plošča na Slovenski cerkvi /** Bojan Wakounig.- "Da bi vrh Dobrača odslej izžareval v deželo in srca njenih prebivalcev zavest o dvojezičnosti in prisotnosti dveh narodov" je ob odkritju dvojezične plošče na Slovenski cerkvi dejal Karl Hren iz Kluba 99, pobudnika obeležja.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 35 (15. sep. 2017), str. 13**
- **Stadler, Mira. 90 minut v drugem svetu : intervju: Mira Stadler, študentka Reinhardtovega seminarja na Dunaju /** Mira Stadler ; [pogovarjala se je] Ana Grilc.- Mira Stadler, koroška Slovenka, ki študira na Reinhardtovem seminarju režijo, pripoveduje o izobraževanju gledališke prihodnosti Avstrije, lutkarstvu in svojih izkušnjah v svetu gledališča.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 35 (15. sep. 2017), str. 14-15**
- **Kulmesch, Pia. ... enkrat še začutiti čar poletne brezskrbnosti : Zadnji poljub poletja v Selah /** Pia Kulmesch.- Prihodnji petek bo v Selah spet potekal koncert Zadnji poljub poletja, ki letos praznuje 15. rojstni dan. Tokrat na odru: pevka Nina Pušlar in bend Čedahuči iz Slovenije.- **Novice, slovenski tednik za Koroško, Celovec. - Št. 35 (15. sep. 2017), str. 17**

Primorski dnevnik, Trst

- Eksperimentalni pouk slovenščine?: Trst, Rim – deželna odbornica Loredana Panariti na srečanju na ministrstvu za šolstvo. Preučili možnost uvedbe na italijanskih šolah – Možna krepitev ponudbe za večjezični pouk v Kanalski dolini – Tudi o razpisu za ravnatelje in vodje uprav. Primorski dnevnik, št. 215, 15. 9. 2017, str. 3
- »Izvolitev Slovenca v Rim prednostna naloga deželne DS«: slovenska manjšina – poziv odbornika FJK Giannija Torrentija. V poslanski zbornici še brez dogovora o novem volilnem zakonu. Primorski dnevnik, št. 215, 15. 9. 2017, str. 4
- V Kanalski dolini hude težave s poučevanjem slovenščine: Trbiž – Gabrovec zahteva pojasnila deželne vlade. Primorski dnevnik, št. 215, 15. 9. 2017, str. 4
- Tence, Sandor. SDGZ ponuja izkušnje deželnemu in slovenskemu okolju : Trst - medresorska komisija Slovencev v štirih državah : novembra na sporedu konferenca o investicijskih priložnostih na Tržaškem. Primorski dnevnik, št. 216 (16. sep. 2017), str. 5
- Bruna Dorbolo je imela v srcu slovenski jezik in kulturo: čedad – predstavitev knjige pokojne javne delavke. Založniška pobuda beneškega kulturne društva Ivan Trinko. Primorski dnevnik, št. 216, 16. 9. 2017, str. 18

- Panariti, Loredana. "Slovenščina mora postati del šolskega izobraževanja" : intervju - deželna odbornica za šolstvo Loredana Panariti o slovenščini na italijanskih šolah. Primorski dnevnik, št. 217 (17. sep. 2017), str. 4
- (mch) Prednosti dvojezične vzgoje: Trst – celodnevni posvet v Narodnem domu o pomenu drugih jezikov v prvih letih življenja. Primorski dnevnik, št. 217, 17. 9. 2017, str. 4
- Corongiu, Giuseppe. Predlog gibanj o podpori narečjem je samomor za sardinski jezik : Giuseppe Corongiu, zagovornik enotnega sardinskega jezika. Primorski dnevnik, št. 217 (17. sep. 2017), str. 13
- Upor je bil primorski. Nova Gorica – državna slovesnost ob dvojni sedemdesetletnici. Primorski dnevnik, št. 217 (17. sep. 2017), str. 17
- Gašperlin, Aljoša. "Slovenec v parlamentu, le če je nosilec liste DS" : Trst - z javnega srečanja Demokratske stranke izšlo, da novega volilnega zakona najbrž ne bo. Primorski dnevnik, št. 218 (19. sep. 2017), str. 1, 6
- (vpa) EU premalo štiti manjšine: evropska državljanska pobuda – peticija za raznolikost. V okviru državljanske pobude Minority Safepack želijo zbrati milijon podpisov. Primorski dnevnik, št. 218 (19. sep. 2017), str. 12
- (st) Na obzorju vsedeželna slovenska glasbena šola: manjšina – razplet po poletnih polemikah. Danes popoldne o tem na seji posvetovalne komisije FJK. Primorski dnevnik, št. 219 (20. sep. 2017), str. 12
- Žerjal, Ivan. Pouk za 2553 učencev in dijakov: Tržaška - v slovenskih vrtcih in šolah. Primorski dnevnik, št. 219 (20. sep. 2017), str. 6
- Sandor Tence. Načelna podpora eni sami šoli, različno o postopku in vsebinah : posvetovalna komisija - soočenje o usodi slovenskega glasbenega šolstva a z različnimi poudarki. Primorski dnevnik, št. 220 (21. sep. 2017), str. 1, 3
- Matej Caharija. Paolo Mieli o generaciji, ki si je po vojni zavihala rokave : Trst - v hotelu Excelsior srečanje ob robu odprtja Brovedanijevega muzeja : novinar govoril tudi o tržaškem vprašanju, pri čemer je izpostavil predvsem nacizem in komunizem. Primorski dnevnik, št. 220 (21. sep. 2017), str. 9

Primorske novice, Koper

- Vesna Humar. »Obsojeni smo na sodelovanje in vrnitev v enotno Goriško«: zakaj so Gorici rekli Jeruzalem ob Soči in zakaj je zgodovina naše judovske skupnosti edinstvena. Renato Podveršič, zgodovinar. Primorske novice, št. 214, 15. 9. 2017, str. 12-14
- Mitja Marussig. Nova Gorica je mesto, ki je nastalo, da bo sijalo čez mejo: vsi od kmeta do politika, so se navdušeno oprijeli misli o velikem, lepem in ponosnem nestu. Primorske novice, št. 214, 15. 9. 2017, str. 15
- Petra Mezinec. Ponoči so premikali kamne in skušali spremeniti meje parcel: spomini na mejo na Repentabru, ki je 15. Septembra 1947 prekinila tesne vezi med ljudmi. Primorske novice, št. 214, 15. 9. 2017, str. 18
- Vesna Humar. »Primorsko ljudstvo se je osvobodilo samo«. Primorske novice, št. 215, 16. 9. 2017, str. 2-3
- Marica Uršič Zupan. Begunec, vesel sem, da sva se srečala. Občini Postojna in Fiumicello v projekt »Nice to meet you« namenjen integraciji beguncev. Primorske novice, št. 217, 19. 9. 2017, str. 6

Delo, Ljubljana

- **Primorska za vedno. Boris Šuligoj. Delo, 15.09.2017, str. 1**

Sedemdeset let priključitve Primorske. Je Slovenija matica ali mačeha?

Koper – Kakšna bi bila Slovenija brez Primorske? Provokativno vprašanje nemalokrat postavijo Primorci, ko očitajo sonarodnjakom, da ne razumejo Primorske in da s svojim odnosom do nje povzročajo vsem več škode, kot imajo koristi od skupne države, da se torej temeljni namen pridružitve Primorske ni povsem izpolnil.

Po sedmih desetletjih od pridružitve matični domovini se Primorec nujno vpraša, ali se je pridružil matici ali mačehi, ali razume, zakaj je prav, da smo skupaj. In kdo ter kako naj gospodarji s primorskimi potencialom. Primorci so bili veseli pariške mirovne pogodbe, s katero se je zanje začel čas velikega upanja in optimizma. Primorska je drago plačala osvoboditev izpod fašizma, saj je morala prepustiti avtohtona slovenska mesta in vasi ob morju Italiji, je pa v zameno dobila 46,6 kilometra obale od Debelega rtiča do Savudrijskega polotoka. Leta 1947 so v Kopru ustanovili pomorsko akademijo. Istega leta so začeli graditi Novo Gorico. Leta 1954 so ustanovili Splošno plovbo Koper (kasneje Piran). Splošno plovbo je v resnici ustanovila Udba, ki je tihotapila cigarete. To je dokazala muzejska svetnica dr. Nadja Terčon v svojem delu Usidrali smo se na morje. Toda denarja niso tlačili v zasebne žepe, kot to počnejo današnji tajkuni, pač pa so z zaslužki gradili primorsko (in slovensko) gospodarstvo. Leta 1958 je bila zgrajena Luka Koper, devet let kasneje prvi železniški tir. Koper je leta 1945 štel 6800 prebivalcev, leta 1965 jih je imel 16.000, zdaj jih ima 51.000.

- **Hrvaška še vedno ne priznava arbitražne sodbe. Zoran Potič, B. Š. Delo, 15.09.2017, str. 1**

Meddržavni odnosi. Plenkovičeva vlada za dialog s Slovenijo o meji – Cerar: Dialog da, a takšen, ki bo vodil do izvršitve sodbe

Ljubljana – Predsednik hrvaške vlade Andrej Plenković je pred prihodom slovenskega premiera Mira Cerarja v Zagreb dobil podporo hrvaške politike pri stališču, da Hrvaška ne priznava arbitražne sodbe. A kot je napovedal Plenković, si bodo še naprej prizadevali za dialog in rešitve. Kakšne, ni jasno.

Hrvaški politični vrh vztraja pri odločitvi sabora iz leta 2015 o izstopu iz arbitraže o poteku meje med Slovenijo in Hrvaško. Kot je razumeti izjave Andreja Plenkovića, želi Hrvaška z dvostranskimi pogovori doseči dokončno rešitev meje na kopnem in na morju. »To je naše osnovno stališče,« je dejal Plenković. Kako namerava hrvaški premier prepričati Mira Cerarja, ni jasno, saj je po političnem vrhu izjavil, da si želijo z dialogom doseči sporazum in rešitev, ki bi bila v skladu s pogoji, pri katerih je vztrajala Hrvaška, preden je vstopila v arbitražo. Pomenljiva je informacija, da je hrvaška vlada podrobno preučila arbitražno sodbo (čeprav je ne priznavajo), vendar vsebine ugotovitev Plenković ni želel komentirati.

Česar ni želel storiti hrvaški premier, je na kratko povzel predsednik HSS Krešo Beljak, ki ugotavlja nekaj nenavadnega:

»Hrvaška zavrača razsodbo, ki je zanjo ugodnejša, Slovenija pa pri njej vztraja, čeprav je zanjo neugodna.«

Prvi odzivi slovenske politike na hrvaški politični vrh so različni. Premier Miro Cerar je vesel, da si Plenković prizadeva za dialog, in je v prvi izjavi pokazal razumevanje za težave tako hrvaških in slovenskih ribičev. »Mi smo za dialog, vendar za dialog, ki bo pripeljal do izvršitve arbitražne odločbe,« je dejal sinoči v slovenski Istri. »Vse, o čemer se bomo pogovarjali (ribiči, meje na kopnem ali drugo), mora potekati v okviru tega, kako bomo skupno izvršili odločbo. To mora biti osrednja tema mojih pogovorov v Zagrebu.«

Nekoliko drugačno stališče je zavzel zunanji minister Karl Erjavec, ki je dejal, da je arbitražna odločba dovolj jasna in da zato ni potreben noben dvostranski dogovor. Medijske navedbe o nekakšnem ribolovnem režimu v Piranskem zalivu pa je označil za nesprejemljive.

- **V Zagrebu nič novega. Zoran Potič. Delo, 15.09.2017, str. 1**

Tema dneva

Včeraj je slovenska javnost pozorno spremljala, kaj se bo zgodilo v Zagrebu, kjer se je sešel hrvaški politični vrh. Kljub pomirljivim tonom premiera Andreja Plenkovića iz hrvaške prestolnice ne prihajajo ne nove ne prav posebej spodbudne novice. Izjava, da hrvaške politične stranke vztrajajo pri izstopu iz arbitraže in da je treba nadaljevati dialog o rešitvi mejnega vprašanja, pač ni sporočilo, ki bo v Ljubljani sprejeto z navdušenjem, prej nasprotno. V prihodnjih dneh bo treba ugotoviti, kaj se je za zaprtimi vrati v resnici zgodilo in ali je mogoče v sklicu političnega vrha zaznati zametek odstopanja od trde politike do nepriznavanja arbitražne sodbe.

Prve neuradne informacije, ki jih hrvaške oblasti že nekaj časa premišljeno dozirajo v javnost, da je vsebina arbitražne sodbe sprejemljiva, sam akt pa formalno ne, bi lahko bile pomik v pravo smer. Zdi se, da se premier Plenković zdaj ukvarja le še s formo in išče nekakšen izhod iz slepe ulice z različnimi režimi ribolova v Piranskem zalivu. Zemljevidi o nekakšnem ribolovu v Piranskem zalivu, ki jih hrvaški mediji objavljajo, so, milo rečeno, znanstvena fantastika, njihov namen pa je odvratanje pozornosti. Če že želijo pomagati ribičem, naj najprej Hrvaška v celoti spoštuje podpisani sporazum Sops.

Po včerajšnjem dogodku v Zagrebu je tudi postalo jasno, da Hrvaška ne bo tako hitro spremenila stališča do arbitražne sodbe. V Sloveniji se lahko tolažimo, da bi to vendarle lahko bil začetek nečesa in da imata zdaj premiera Slovenije in Hrvaške v rokah veliko odgovornost, da zadevo premakneta naprej. A ne delajmo si utvar: jasno je, da bo morala slovenska politika v tem procesu pokazati veliko potrpežljivosti in čim manj mahničev na odgovornih političnih položajih.

- **Steber slovenske narodne zavesti. Boris Šuligoj. Delo, 15.09.2017, str. 2**

Razvoj. Leta 1951 je v Koper z ladjami pripotovalo 380.000 potnikov, skoraj petkrat več, kot jih pripeljejo zdaj velike potniške križarke –Vodilna podjetja in turizem je prevzela tajkunska miselnost

Koper – Primorska je cvetela. razvijali so se kovinska industrija, turizem, prehranska industrija (Droga Portorož, Fructal ...). v času negotovosti so v letih 1947–1954 iz cone B Svobodnega tržaškega ozemlja v Hrvaško odpeljali za 2,74 milijarde tedanjih dinarjev premoženja. Prvič v zgodovini se je na račun gospodarstva tega slovenskega ozemlja krepilo gospodarstvo drugih jugoslovanskih republik.

Hrvaška tega premoženja ni nikoli vrnila. Premoženje so odpeljali tudi v Italijo. Jugoslavija je dobila na račun izgube tržaškega pristanišča 25 milijonov dolarjev (še v času cone B so načrtovali, da bo Koper postal pristaniški nadomestek tržaškega pristanišča) in še več drugih sredstev, kot pomoč. Gospodarstvo treh obalnih občin ni dobilo niti centa pomoči zaradi odnesenega premoženja. Le Koprju je bilo dodeljeno 150.000 funtov iz angleškega dela pomoči. Hitrejši razvoj Obale je najbolj blokiral Ljudska republika Slovenija. Zato uradno niso smeli začeti graditi pristanišča, temveč so najprej ustanovili Upravo za melioracijo kopskega zaliva. Niti prvega tira niso smeli graditi, smeli so graditi le industrijski tir. Začetek gradnje Luke Koper je bil po mnenju Bruna Koreliča svetovni fenomen, saj so jo gradili iz lastnih sredstev, brez pomoči države.

Ko pade kocka

Že v šestdesetih letih prejšnjega stoletja sta zacvetela obmorski turizem in prva igralnica v Jugoslaviji. Z njeno pomočjo so zgradili Marino Portorož, Letališče Portorož, Avditorij Portorož, novogoriški Hit, ta pa je potem postal gonilo razvoja Goriške, začeli so obnavljati Štanjel, stari Piran, drugo turistično infrastrukturo. Z nastankom samostojne Slovenije je bila ena prvih nalog nove oblasti preusmeriti igralniški zaslužek v državni proračun. Propadli so Tomos, Mehano, Ladjedelnica Izola, hkrati tudi Delamaris in Riba. Dvakrat je v času samostojnosti skoraj propadel Cimos. Koprška vodilna podjetja in turizem je prevzela tajkunska miselnost, prodali so bencinske servise Istrabenza avstrijskemu OMV, visoko dobičkonosno Banko Koper so prodali italijanski Intesi Sanpaolo, Fructal, Drogo, portoroške hotele pa Hrvatom in Srbom. Preostali del turizma je prešel v roke finančnih holdingov, ki jih bolj kot turizem zanimajo finančne špekulacije, ali pa država ne ve, kaj bi z njim počela. Med redkimi pridobitvami je Primorska po osamosvojitvi dočakala avtocestno povezavo s centrom, poklicno Gledališče Koper in kar dve univerzi –v Koprju in Novi Gorici. Tranzitne obalne ceste med Italijo in Hrvaško še zmeraj niso zgradili, čeprav je ukaz o tem izdal že Tito leta 1970. Med Ljubljano in slovenskim morjem vozi poletni en kopalni vlak (potem nobeden), medtem ko vozijo med Ljubljano in Puljem vsak dan štirje potniški vlaki. Slovenija in Italija sta prekinili vlakovno potniško povezavo. Za drugi tir po več kot 20 letih iskanja in priseganja na pomorsko naravnost Primorska čaka referendum in poslušala dolgo vrsto neresničnih in zavisti polnih, za državo škodljivih razlogov in ovir, da se drugi tir ne bi gradil. V ribiški industriji današnje slovenske Istre je bilo leta 1939 zaposlenih 2600 ljudi, leta 1955 le še 1200, danes pa manj kot 50 ribičev, ki se komaj preživljajo s to dejavnostjo. Leta 1951 je v Koper z ladjami pripotovalo 380.000 potnikov, skoraj petkrat več, kot jih pripeljejo zdaj velike potniške križarke. Slovenija bi imela do sredinske črte le 167 kvadratnih kilometrov morja. Arbitražno sodišče je Sloveniji dodalo 44 kvadratnih kilometrov morskih njiv. Če bi obveljal sporazum Drnovšek-Račan, bi jih imeli še kakšnih 50 kvadratnih kilometrov več.

Po topovih diplomacija. Mario Belovič. Delo, 15.09.2017, str. 2

Zahodna meja. Kar 22 povojnih let za vrnitev Primorske

Ljubljana – Vrnitev Primorske k matični domovini je posledica dolgotrajnega prizadevanja Slovencev po skupni nacionalni državi. Ta napor je neposredno povezan s tem, da se zadrži politični prodor italijanske države na Balkan in vzhodne obale

Jadrana. Zato je bilo potrebnih kar 22 let po drugi svetovni vojni, da sta obe državi – Italija in takratna Jugoslavija – dokončno uredili svoje meje.

Raznarodovalna in ekspanzionistična politika Kraljevine Italije je na slovenskem etničnem ozemlju dobila velik zagon po propadu Avstro-Ogrske. Po prvi svetovni vojni je celotna Primorska – skladno s tajnim sporazumom Britancev in Italijanov – pripadla italijanski kraljevini. Med priključitvijo primorja Italiji se je tudi uveljavilo ime Primorska. Italijanska vojska je do leta 1920 zasedla vse ozemlje do črte Trbiž–Predel–Mangart–Podbrdo–Idrija–Snežnik–Kvarner, ponekod pa je to črto celo prekoračila.

Ekspanzionizem zahodnih sosedov se je še okrepil z nastopom fašistične oblasti v Italiji (1922), ki je še stopnjevala protislovensko politiko na območjih, ki si jih je Italija priključila (tako imenovana Julijska krajina je obsegala Trst, Goriško, celotno Istro in nekdanje avstrijske okraje: idrijskega, postojnskega, ilirskobistriškega in trbiškega.)

V takšnih geopolitično zelo neugodnih razmerah so morali Primorci počakati do druge svetovne vojne, ko so se razmerja sil na tem območju začela prevešati v korist Slovencev. Prvega maja 1945 so IX. korpus, odredi IV. Jugoslovanske armade in delavski bataljoni, ki so delovali pod okvirom Osvobodilne fronte, osvobodili Trst in Gorico, nato pa še celotno Istro. Konec vojne so Primorci tako pričakali na strani zmagovitih zavezniških držav in začel se je diplomatski boj za zahodno mejo.

Praznik brez Trsta

Praznik, ki ga slavimo danes, zaznamuje 15. september 1947, ko je bila v Parizu uveljavljena mirovna pogodba med Italijo in Jugoslavijo, ki je Jugoslaviji, s tem pa Sloveniji, dodelila velik del Primorske. Tako je Jugoslaviji pripadla vsa zahodna Slovenija, Istra južno od reke Mirne in jadranski otoki. Zaradi vse večjega hladnovojnega razkola med zahodnimi in vzhodnimi zavezniki je ostalo nerešeno vprašanje Trsta in severne Istre. To ozemlje je bilo razglašeno za nevtralno državo, imenovano Svobodno tržaško ozemlje.

Takšne razmere na naši zahodni meji so trajale do leta 1954, ko je bilo Svobodno tržaško ozemlje de facto razdeljeno med Italijo in Jugoslavijo. Z londonskim memorandumom, ki je bil podpisan tega leta, je vojaška uprava v conah A in B Svobodnega tržaškega ozemlja prešla na civilne institucije obeh držav. Italijanska civilna uprava se je razširila na veliko večino ozemlja cone A, iz katere se je umaknila angleško-ameriška vojska; jugoslovanska civilna uprava pa na celotno cono B, ki jo je zasedala jugoslovanska vojska od umika iz Trsta junija 1945.

Z uveljavitvijo takšne rešitve je Slovenija – glede na stanje pred 2. svetovno vojno –, ko je bilo to območje pod italijansko oblastjo, ponovno pridobila svoboden izhod na morje in svoj del obalnega ozemlja. Takšna razmejitev je bila mednarodnopravno dokončno potrjena leta 1977, ko sta obe strani podpisali osimske sporazume.

- **Gospodarstvo išče poti stare slave. Jan Bratanič. Delo, 15.09.2017, str. 2**

Čakanje razcveta. Sedem desetletij vzponov in padcev

Ljubljana – Za Primorsko, ki se vedno bolj zanaša na Luko Koper in turizem, so leta ugašanja gospodarskih velikanov, a postkrizno gospodarstvo si še ni povsem opomoglo.

Leta po osamosvojitvi Slovenije so bila težka tudi za Primorsko. Večina podjetij je ostala brez glavnih trgov in s spoznanjem, da se bo težko kosala z evropskimi tekmeči.

Primorski Tomos, ki je bil v Jugoslaviji vse od ustanovitve leta 1954 sinonim za dvokolesne motorizirane premike in katerega motorji so poganjali večji del morske flote čolnov vzdolž tisočkilometrsk obale združene republike, je nekoč zaposloval 5000 ljudi. Danes zaposluje manj kot 20 ljudi, njegovi prihodki ne presegajo dveh milijonov evrov.

Še intenzivneje so po Primorski udrihali pokrizni sunki. Veliko podjetij, ki so zaznamovala kraje v obalno-kraški, goriški in primorsko-notranjski regiji in so dobila nove lastnike, je moralo močno zmanjšati obseg poslovanja ali pa jih sploh več ni. Istrabenz je bil žrtev krize in pohlepa. Daleč od višav stare slave posluje Intereuropa, ki je še pred nekaj leti ustvarjala 150 milijonov evrov letnih prihodkov, kar je skoraj dve tretjini več kot na primer lani. Portoroška Droga je že pred leti dobila hrvaškega lastnika, ajdovski Fructal srbskega, medtem ko je nemški Mahle kupil šempetrsko Letriko, ki sicer še naprej raste. Pogrom na gradbenem trgu je leta 2012 v stečaj pognal nekdanje gradbene velikane, kot so Primorje, Kraški zidar, Stavbenik in s tem s trga odnesel na stotine zaposlitev. V omenjenih treh regijah je samo med letoma 2009 in 2013 izginilo več kot 11.000 delovnih mest. Brez dela je, izračunano čez palec, ostalo približno 17 odstotkov zaposlenih. Primorska podjetja so med letoma 2008 in 2014 ostala brez dobre milijarde evrov letnih prihodkov – to je denar, ki bi zadostoval za izplačilo več kot 50.000 povprečnih letnih bruto plač.

Vrhov zadovoljstva še premalo

Kriza se je poslovila, kar je še posebno vidno v poslovnih rezultatih Luke Koper, ki dosega rekordne pretovore, in v turizmu. Lani so gosti v treh primorskih regijah prenočili 3,26-milijonkrat, to je za dobrih deset odstotkov več kot leta 2008. Toda povsod se še ne cedita med in mleko. V negotovosti ostaja korpski Cimos, prezadolženi talec politične neodločnosti, ki zaposluje okoli 4000 ljudi. Eden največjih slovenskih dobaviteljev avtomobilske industriji je na vrhuncu ustvarjal več kot 550 milijonov evrov letnih prihodkov, lani že približno 250 milijonov evrov manj. Pred dobrim mesecem je zaprl tovarno v Zenici, kjer je zaposloval 150 ljudi. Zaradi pomanjkanja naročil naj bi začeli odpuščati tudi v Koprju. Takšnih težav nimata preostala primorska avtomobilska velika, idrijska Hidria in Kolektor. Zadnji vse bolj zavzeto polni vrzel, nastalo na gradbenem trgu. Nekaj več živahnosti je tudi med manjšimi podjetji. Divaško podjetje Seven Refractories, ki je leta 2012 zagnalo proizvodnjo ognjeodpornih materialov, je v petih letih več kot potrojilo svoje prihodke. Na krilih močnega izvoza – največ prodajo v Rusijo – so lani ustvarili že več kot 35 milijonov evrov prihodkov.

»To je vrh zadovoljstva, če prideš v podjetje, ki je v petih letih zraslo iz nič na 35 milijonov evrov, podjetje, ki 99,5 odstotka izvozi v svet, podjetje, ki ve, kaj hoče, in podjetje, ki se namerava do leta 2020 razviti do prometa 73 milijonov evrov,« je ob odprtju razširjenega obrata pred dobrim letom dejal gospodarski minister Zdravko Počivalšek. A takšnih vrhov zadovoljstva je na Primorskem zadnje čase še vedno premalo.

- **Zagreb za dialog, vendar ne o arbitražni sodbi. Željko Matič, Z. P. Delo, 15.09.2017, str. 3**

Politični vrh. Hrvaške Andrej Plenković ni razkril vse vsebine pogovorov, nekaj je prihranil za Mira Cerarja, ki se konec meseca odpravlja na Hrvaško

Zagreb, Ljubljana – Po včerajšnjem posvetovanju Andreja Plenkovića z voditelji parlamentarnih strank so soglasno sklenili, da ostaja v veljavi odločitev sabora o izstopu Hrvaške iz arbitražnega postopka in da je rzsodba sodišča za Hrvaško neveljavna.

Kot je po sestanku sporočil hrvaški premier, so se hkrati dogovorili, da se bodo o meji med državama konstruktivno in mirno dogovorili na dvostranskih pogajanjih, na katerih bodo na dnevni red uvrstili tudi vsa druga odprta vprašanja. Premier je dejal, da je prepričan, da bo sestanek s slovenskim premierom Mirom Cerarjem sklican po seji generalne skupščine ZN. Ni pa pojasnil, kako namerava ublažiti trdno slovensko stališče glede tega, da se bo razpravljalo o implementaciji arbitraže, in hrvaško stališče, da je zanje arbitražna rzsodba neveljavna. »Dovolite mi, da določenih podrobnosti za zdaj ne razkrijem v javnosti,« je dejal Plenković in mimogrede dodal, »da vladna telesa intenzivno in podrobno proučujejo vsebino arbitražne rzsodbe in da ni izključeno sprejetje tistih delov, ki ustrezajo hrvaškim pričakovanjem«. Plenković je še dejal, da se je treba vzdržati enostranskih potez, in se zavzel za dialog, pri tem pa kot primer uspešnega sodelovanja navedel dogovor predsednikov vlad o ciljnem nadzoru na slovensko-hrvaški meji, ki je bil predpogoj za najuspešnejšo turistično sezono na Hrvaškem.

Nič bolj konkretni niso bili preostali udeleženci sestanka. Predsednik SDP Davor Bernardić je potrdil, da je za njegovo in tudi za vse preostale stranke arbitražna rzsodba neveljavna. Od vlade pričakuje poročilo o vseh spornih vprašanjih v odnosih s Slovenijo pa tudi o hrvaških narodnih interesih v mejnem sporu.

Nekoliko zgovornejši je bil predsednik HSS Krešo Beljak, ki ugotavlja nekaj nenavadnega. »Hrvaška zavrača rzsodbo, ki je zanj ugodnejša, Slovenija pa pri njej vztraja, čeprav je zanj neugodna.« Beljak hkrati pričakuje, da bo Slovenija z meje odstranila žico, saj je ta izraz nezaupanja.

Vendarle premiki?

Se je pa v javnosti pojavila informacija, ki je do zdaj ni nihče (tudi premier ne) zanikal, in sicer, da bi Hrvaška z manjšimi popravki spornih rešitev sprejela arbitražno rzsodbo. Za notranje potrebe in nujno ratifikacijo v saboru bi lahko Plenković to prikazal kot rezultat dvostranskih pogajanj, Slovenija pa bi lahko vse skupaj razglasila za rezultat arbitraže. Z obliko se tudi sicer ni treba preveč obremenjevati, sicer pa bi večina na Hrvaškem bolj ali manj sprejela vse iz »neobstoječe arbitraže«, »popravki« pa pomenijo predvsem to, da bi se hrvaškim ribičem znova omogočilo ribarjenje v Piranskem zalivu. Slišati je udi predloge, da naj bi nad Piranskim zalivom vzpostavili skupno upravo oziroma kondominij. Ne ve pa se, kaj naj bi v zameno dobila Slovenija.

Izjavo slovenskega zunanjega ministra Karla Erjavca, da je tudi današnji prvi takšen sestanek v tem mandatu znamenje popuščanja, je Plenković ovrzel z besedami, »da gre za dialog, ki je v civiliziranih državah nekaj običajnega«. In ta dialog med državama bi bil lahko še veliko boljši, trdi večina hrvaških medijev in tudi politikov, od katerih imajo nekateri – tudi zunanja ministrica Marija Pejčinović Burić – Erjavca za »nasilnega in nesramnega, tako da pri vsem skupaj ovira tako Cerarja kot Plenkovića«. Sklic seje odbora za obrambo slovenskega parlamenta, na katerem naj bi razpravljali o pripravljenosti Slovenske vojske za implementacijo arbitražne rzsodbe, so ocenili za »neresnega in smešnega«, premier Plenković pa je zagotovil, da v »hrvaškem saboru ni in tudi ne bo« takšnih razprav.

O tem, da tudi na Hrvaškem nekateri žvenketajo z orožjem, pa priča izjava upokojenega admirala in nekdanjega načelnika glavnega štaba Oboroženih sil Republike Hrvaške Davorja Domazeta Loše, ki je hrvaški pehoti predlagal, naj v 48 urah vkoraka v Ljubljano.

Za dialog

Premier Miro Cerar glede sporočil iz Zagreba ni bil posebej konkreten, napovedal je, da se bo sestal z Andrejem Plenkovićem in da bosta poiskala rešitve za problem ribičev, a da bo moral biti kakršen koli dogovor v skladu z arbitražno odločbo. Pozdravil je Plenkovićevo poudarjanje dialoga, ker je tudi on prepričan, da je to edina prava pot. Slovenija pa pripravlja vse potrebno za implementacijo arbitražne sodbe, je dodal Cerar.

Zunanji minister Karl Erjavec pa meni, da je bil hrvaški politični vrh prvi korak k priznanju arbitražne sodbe.

• Ribičem odškodnina. Boris Šuligoj. Delo, 15.09.2017, str. 3

Piran – »Ribiči se strinjamo, da bomo za svoje oteženo delo v primeru izpada dohodka dobili nadomestilo,« je izjavil predstavnik piranskih mrežarjev Zlatko Novogradec po včerajšnjem sestanku z delovno komisijo za implementacijo odločbe o meji. O hrvaškem predlogu o kondominiju je dejal, da gre za zavajanje s strani nekaterih hrvaških ribičev. Predstavniki morskih ribičev so brez velikih pripomb sprejeli ponujene rešitve vladne komisije za implementacijo meje.

»Imeli smo iskren in pošten pogovor z ribiči. Ugotovili smo, da policija v okviru zakonskih pristojnosti in zmogljivosti na morju deluje dobro. Zagotovili smo, da se Slovenija ne dogovarja s Hrvaško o nekem posebnem režimu ribolova v delu slovenskega morja. Država se namerava odzvati na težave ribičev, ki jih imajo zaradi omejitev ribolova v delu slovenskega morja, na dva načina: s poplačilom neposredne škode na osnovnih sredstvih ali z nadomestilom ob izpadu prihodka v tem delu morja,« je povedal državni sekretar Erik Kopač, ki je odločno zanikal uradne pogovore o novi mešani ribolovni coni v delu slovenskega in hrvaškega morja.

Državni sekretar Boštjan Šefic je povedal, da slovenska policija ostaja pri opozorilih na morju. Nadaljnji koraki bodo narejeni, ko bo »primeren čas«. »Ribičem smo povedali, da bomo preprečili vse poskuse postopkov hrvaških varnostnih organov v slovenskem morju. To je naša prioriteta. Slovenija se na te okoliščine ves čas ustrezno pripravlja. Upamo, da bo sklenjen dogovor in da ne bo nobenih incidentov.«

Zlatko Novogradec je dejal: »Glede hrvaškega predloga o neki novi skupni ribolovni coni smo razumeli, kot da bi se naši ribiči o tem dogovarjali mimo vlad. Ko sem videl njihov predlog, ki so ga objavili danes, menim, da se je o takem predlogu nesmiselno pogovarjati. Slovenski ribiči ga ne podpiramo. Včeraj me je klical ribič iz Umaga in me spraševal za mnenje, pa sem ga vprašal, kje je bil leta 1992, ko smo se isti akterji pogovarjali glede predloga o statusu quo na morju, da bi lovili skupaj, pa tega predloga isti ribič nikakor ni hotel sprejeti. Kar 20 let smo se morali zato piranski ribiči umikati na polovico zaliva.«

Koprski ribič Silvano Radin je povedal, da še naprej vleče kočo do arbitražne meje s Hrvaško, mrežarji pa imajo problem, ker njihove mreže ponoči izginejo. Glede predlaganega kondominija: »Hrvati dobro vedo, da velja sporazum o obmejnem prometu in sodelovanju in je vključen v evropski pravni red, vendar se temu izogibajo, ker bi morali priznati mejo.«

- **V Kanalski dolini ostajajo brez pouka slovenščine. Blaž Močnik. Delo, 15.09.2017, str. 4**

»Varčevanje« italijanskih oblasti. Vrtci in šole bi potrebovali učiteljico in do 20.000 evrov podpore

Ukve – Dežela Furlanija - Julijska krajina ni zagotovila denarja za poučevanje slovenščine v Kanalski dolini, čeprav bi vrtci in osnovne šole v Ukvah, Žabnicah ter Trbižu potrebovali eno učiteljico slovenščine in ne več kakor 20.000 evrov finančne podpore. »To je žalostno,« je jezen predsednik Sveta slovenskih organizacij (SSO) v Italiji Walter Bandelj. Morda se bodo odgovorni premislili prihodnji teden.

V Kanalski dolini predšolske in osnovnošolske ustanove obiskuje 250 otrok, ki od začetka tega meseca nimajo možnosti pouka v slovenščini, medtem ko učenje furlanščine in nemščine poteka nemoteno. Prispevka za poučevanje slovenščine ni podprla deželna posvetovalna komisija za slovensko manjšino. »Nismo prosili za veliko denarja, temveč zgolj za sredstva za plačilo učiteljice, ki je poučevala v lanskem šolskem letu. To je bil edini strošek, ki smo ga zahtevali za Kanalsko dolino,« pravi predsednica združenja Don Mario Cernet Anna Wedam, hkrati tudi predsednica Sveta slovenskih organizacij za videmsko pokrajino.

Odločitev Furlanije ni nova, saj so se morali pri plačevanju stroškov poučevanja slovenščine v Kanalski dolini že lani znajti sami. Denar je zagotovilo prav združenje Cernet s pomočjo združenja Blankin. Umik pouka slovenščine pa ni katastrofa samo za slovensko narodnostno skupnost, ampak pomeni tudi siromašenje jezikovnega bogastva otrok v narodnostno pisani skupnosti doline, saj so lani k pouku slovenščine starši vpisali vseh 289 otrok ne glede na izvirne korenine.

Krivi tudi Slovenci

»Vsi otroci v vrtcih in osnovnih šolah so imeli po eno ali dve uri slovenščine na teden. Učiteljica se je od ponedeljka do petka vozila od Ukev do šole Centralnega Trbiža,« pojasnjuje Wedamova, ki pravi, da napoved občine Naborjet - Ovčja vas, da bo v tem šolskem letu uvedla poskusni trijezični pouk v Ukvah, ne bo odpravila težav. »Eksperimentalni pouk bo trajal le šest mesecev in samo v zadnjem letniku otroškega vrtca in prvih dveh razredih osnovne šole v Ukvah. Preostali razredi, v Žabnicah in Trbižu, bodo ostali brez slovenščine. Če nam dežela ali katera druga ustanova nakaže denar za honorar učiteljice, bo vse rešeno. A ne kaže dobro, saj se ni oglasil nihče,« poudarja in s prstom poleg na deželo kaže še na deželno posvetovalno komisijo za slovensko jezikovno manjšino, kjer sedijo tudi Slovenci. Združenje Cernet je skupaj s središčem Planika deželo lani zaprosilo za 50.000 evrov iz sklada za slovensko manjšino, s katerimi bi pokrili letne stroške za ohranjanje in širitev slovenske besede. Planika namreč že dolgo zagotavlja brezplačni zunajšolski pouk slovenščine za otroke in najstnike.

»Sramoto je treba popraviti«

Odrekanje denarne pomoči za pouk slovenščine v Kanalski dolini je potrdilo pravilnost odločitve o odstopu SSO iz deželne posvetovalne komisije za slovensko skupnost, pravi Walter Bandelj: »Res ne razumem, da je lahko tako majhna vsota takšna težava. Ne gre za deželni, ampak državni denar. To je velika napaka Furlanije, ki jo mora nujno popraviti. O tem velikem problemu Kanalske doline je treba govoriti tudi v Sloveniji vse do državnega zbora.« SSO je na prepričevanje predsednice FJK Debore Serracchiani sicer odstop začasno zamrznil. Prihodnji teden se bo posvetovalna komisija spet sestala, zato Bandelj upa, da bodo sramoto popravili.

Iz komisije so izstopili tudi v stranki Slovenska skupnost. Njen deželni svetnik Igor Gabrovec opozarja, da se je zaplet zgodil prav zdaj, ko zanimanje za večjezično šolstvo Kanalske doline ves čas narašča in je primerov nestrpnosti do manjšinskih realnosti vse manj: »V Kanalski dolini si že več let prizadevajo za ustanovitev večjezičnega sistema javnega šolstva, tako da so tečajji slovenskega jezika v organizaciji domačih društev le začasna in zasilna rešitev, ki pa je ne moremo kar tako onesposobiti. Zato od pristojnih deželnih služb pričakujem največjo pozornost, saj se je šolsko leto že začelo.«

Skok v zgodovino

Do konca prve svetovne vojne je bila Kanalska dolina del habsburške monarhije. Po drugi vojni vihir pa deli usodo Benečije, Terske doline in Rezije, ki so ostale za italijansko mejo. Nerešeno vprašanje meje med Jugoslavijo in Italijo je namreč takrat postalo velik mednarodni problem, četudi je že junija 1945 strasti začasno mirila mejna črta, ki jo je predlagal ameriški častnik William Morgan in je obmejni teritorij delila na cono A in B. Nadzorovale so jo zavezniške sile, ki so območje s svojo komisijo obiskale spomladi 1946, ko so bile strasti predvsem v Benečiji na novo zastrupljene s fašizmom, Jugoslavija in anglo-ameriške sile pa pred novim vojaškim konfliktom. Poleg Jugoslavije in Italije so imeli svoj mejni predlog še Sovjeti ter Američani, Britanci in Francozi na drugi strani. Obveljali so predlogi zadnjih, ki so jih vsi podpisali s pariško mirovno pogodbo februarja 1947. Navedene doline s slovenskim prebivalstvom so ostale v Italiji. »Italijanski narod, prizadet v ponosu in interesih, se je silovito odzval. V naših dolinah nihče ni mignil,« je zapisal beneški duhovnik, narodni in kulturni delavec Anton Cuffolo. V tem prostoru so sledili težki časi za Slovence, ki jih poznamo tudi kot mračna leta Benečije. Meja med Italijo in Jugoslavijo je začela veljati šele z ratifikacijo osimskih sporazumov leta 1977, medtem ko je Italija zaščitni zakon za Slovence v Italiji sprejela šele leta 2001 kot končno priznanje slovenske manjšine v FJK. Dežela je nato leta 2007 sprejela še zakon za zaščito slovenske jezikovne manjšine.

- **Svobodomiselni svet. Mimi Podkrižnik. Delo, 15.09.2017, str. 6**

Romanski razgledi

Kar naprej tečemo v krogih, vmes pa se zlagoma premaknemo za demokratični korak ali dva naprej in potem včasih zdrsnemo nazaj. Od nekdanje tako, svobodna misel je sprta z religioznimi, ideološkimi, političnimi in drugimi postulati (starega), je davno nazaj pojasnil Victor Hugo, prepričan, da je vsak sam gospodar svoje usode in da vsak šum, ki ga poslušamo dalj časa, postane glas.

Tudi Katalonci v Španiji tečejo kroge, že tri stoletja, odkar je septembra 1714 Barcelona padla v roke španskim zavojevalcem. Prav tako v Kataloniji, kjer jih preteklost kar naprej preganja, redno šumi, vsake toliko pa se ti šumi povežejo v glas, ki kliče k neodvisnosti in za katerega Španija ni njegova religija. Zdaj je videti politično tako močan, da se utegne

pokazati za zgodovinskega, kajti Katalonci morda še nikoli niso bili tako blizu neodvisnosti – ali mogoče tako daleč od nje. Prvega oktobra naj bi na referendumu glasovali o tem, ali naj postanejo neodvisna država v obliki republike. Dotlej je v odnosu med Barcelono in Madridom pričakovati še marsikaj, tako kot se je že mnogokaj zgodilo doslej. Sinoči so v Tarragoni uradno zagnali predvolilno kampanjo za glasovanje, četudi ga konservativna španska oblast, že leta gluha za vse katalonske pobude o demokratičnem dialogu, v imenu ustave, ki jo od »tranzitnega« leta 1978 bere kot sveto pismo reda in miru, označuje za nezakonitega, torej prepovedanega, in ga je odločena fizično preprečiti, mnoge (politike, župane, javne uslužbenke), ki bodo sodelovali pri njegovi organizaciji, pa kazensko preganjati. A najbolj zagrizeni zagovorniki odcepitve se ne bojijo nepokorno upirati, jutri naj bi se na ulicah Barcelone postavili proti potezam Madrida župani, pridružil se jim bo še predsednik Carles Puigdemont – četudi grožnje niso obrobne, pretijo jim aretacije, in tvegajo, seveda, morebiten padec referenduma ... če ta sploh bo.

Independentisti imajo še dva tedna, da pritegnejo na svojo stran tiste Katalonce, ki morda oklevajo med tem, ali naj ostane, kot je, ali se je treba v prihodnosti dokončno odlepi od preteklosti. Ankete vnaprej ne kažejo zmage politični samosvojesti in svobodomiselnosti, zagotovilo ni niti zbor kakega milijona Kataloncev v Barceloni ob nacionalnem prazniku 11. septembra, je pa morda znamenje; čeprav je v teh napetih trenutkih, ko se utegne še zaostriti – neredki se bojijo razglasitve izrednih razmer –, v zraku veliko zlih čustev, groženj, manipulacij s številkami, sprevračanja in propagande. Katalonske independentiste je narobe kar poenostavljeno označevati za »nacionaliste«, kakor v nazadnjaškem pomenu izraz razumemo pri nas, katalonska družba je preveč kompleksna, da bi ji pripisovali zagamano ozkost. Le prastari šumi so se demokratično in miroljubno povezali v odločen glas, ki sploh ne bi smel biti moteč, če bi v Madridu hoteli vsaj malo svobodno misliti o dialogu o morebitni novi svobodi ... Ta bi za nekatere Katalonce, nasprotnike odcepitve, pomenila novo dogmo: rezultat morebitnega referenduma ni gotov.

- **Živelj Primorska in Nova Gorica! Mitja Bervar. Delo, 16.09.2017, str. 2**

Slovesnost »Svobodo so si Primorci z uporom izborili sami,« je poudaril slavnostni govornik in predsednik državnega sveta

Nova Gorica – Simbolično se je uradno proslavljanje 70. obletnice vrnitve Primorske matični domovini in 70. obletnice začetka gradnje Nove Gorice včeraj začelo z brigadirsko akcijo rekreativnega zatočišča v bližnjem gozdu Panovec. Zvečer pa so ljudje napolnili Bevkov trg na lepi proslavi.

»Svobodo so si Primorci z uporom izborili sami,« je poudaril slavnostni govornik in predsednik državnega sveta Mitja Bervar. Prireditev Glas svobode je bila uvertura v večerno dogajanje, ko so Goriški pihalni orkester, Združeni moški pevski zbori Goriške in Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič opravili z zgodovino, ki je sicer z mejo ločila Slovence. »Bolečina ostaja, a zgodovina se ne sme ponoviti. Kot neodvisna država in suveren narod smo prvič sami odgovorni za svojo prihodnost. Tega se moramo zavedati ves čas, ko se srečujemo z vsakodnevnimi odločitvami doma in v odnosih do tujine,« je povedal Bervar in poudaril, da so se Primorci prvi v Evropi organizirali v ilegalne organizacije tigrovcov, komunistov, duhovnikov in liberalcev, da bi zrušili fašizem in se priključili matični domovini.

Pomembno pa je bilo, da je regija ostala v trdnem stiku z narodnostnim telesom zunaj meje: »Primorska je povezana v zavesti in kulturi ljudi v eno, na tej in drugi strani meje. Ljudi na obeh straneh bogatita skupna preteklost in upornost. Danes se od nekdanj enovit prostor Primorcev spet združuje v okviru skupnega evropskega prostora in dobiva svoj glas.«

Meja, ki je niso priznali

Priključitev Primorske matični domovini sovpada z nastankom Nove Gorice, ki jo je nekdanja država začela graditi, ko je postalo jasno, da bo Gorica ostala za italijansko mejo. Župan Matej Arčon mesto vidi kot plod volje, ki je na krilih zanosa in žuljavih rok brigadirjev celo preseglala človeška pričakovanja. Največ simbolike pa je našel v protislovju nekdanje meje: »Nova Gorica je v primorski in slovenski zgodovini simbol preseganja meja. Čeprav je mesto nastalo prav zaradi meje, ki določa tudi njegovo identiteto, je nikoli ni zares priznalo. Ljudje iz celotne Goriške so jo že od nekdanj na vse mogoče načine presevali. Ne politika, ne birokracija, ne ideologije ne morejo ustaviti pristnih človeških stikov. Zato sta se ločeni Gorici s pomočjo modrih ljudi na obeh straneh meje že zdavnaj začeli povezovati in jo počasi odpravljali.«

Arčon Novi Gorici želi, da bi ohranila strpnost, podpirala znanje in ohranila kakovost življenja ter jo nadgradila z uporabo novih tehnologij. »Predvsem na področju elektromobilnosti in trajnostne mobilnosti. Želim ji, da bi ljudje v njej ohranili strpnost, svobodomiselnost, odprtost in medsebesno prijateljstvo. Predstavljam si jo kot cvetočo turistično blagovno znamko, ki bi jo zaznamoval čezmejni značaj. Želim ji tudi, da bi bila še naprej zelena in slovela kot mesto v parku z bogato samopreskrbo iz njegovega zaledja.«

- **»Prožno« solidarni. Damijan Slabe. Delo, 16.09.2017, str. 6**

Proti-slovja

Evropska unija je izumila novo skovanko. Reče se ji »fleksibilna solidarnost«. Z njo naj bi predsednik evropske komisije Jean-Claude Juncker, ki si v drugi polovici svojega prvega in najbrž tudi zadnjega mandata na vse kriplje prizadeva zakrpati z brexitom razparano EU na zahodu, na vzhodu pa s Poljsko in drugimi višegradkami hitro parajočo se, omilil najhujša razhajanja. Jasno je namreč, da si Evropa sedemindvajsetih, če hoče preživeti razhod z Veliko Britanijo, ne more dovoliti še razkola z vzhodno polovico, ki ji načeluje z evropskimi demokratičnimi vrednotami vse manj kompatibilna velika Poljska. Bistvo spora med Brusljem in »vzhodnjakinjami«, predvsem Madžarsko in Slovaško, ki sta v začetku prejšnjega tedna, podprti s Poljsko, pred evropskim sodiščem v celoti izgubili tožbo na račun begunskih kvot, seveda niso begunci. Vzroki so globlji. A če bi se dogovorili o beguncih, o katerih zlasti Orbánova vlada kljub izgubljeni tožbi vztraja pri svojem, bi bilo v marsičem lažje tudi vse ostalo. Vsaj pod preprogo bi se dalo za nekaj časa pomesti, kar v Bruslju znajo. Četudi bi bilo tokrat težko. Po evropskih merilih vse manj demokratična poljska desničarska vlada namreč boleče dreza v bit unije, ki se ima še vedno za demokratično, socialno in solidarno, neustavljivo gobezdavi madžarski skrajnodesničarski populist pa bi bil najbrž tudi težko tiho.

V evropski komisiji so se zato pri vprašanju kvot in ugibanjih, kako bi se dalo kljub jasni razsodbi evropskega sodišča pridobiti na svojo stran višegradke, domislili prožne solidarnosti. Kdor nikakor noče sprejeti v EU že nastanjenih beguncev, ki

so si jih članice na vrhuncu krize po kvotah in prvič tudi s preglasovanjem solidarno in gospodarski moči primerno razdelile med seboj, naj plača. Od 60.000 do 250.000 evrov na begunca. Kot je pred časom razkril Spiegel, naj bi se v komisiji menda tajno pogajali celo o tem, da bi lahko Madžarska, če res noče beguncev in nima denarja, na svoje stroške poskrbela za zadostno število policistov na evropskih zunanjih mejah. Vse za to, da članicam, ki nočejo upoštevati razsodb evropskih sodišč, ne bi bilo treba nabiti visokih denarnih kazni ali pa jih kaznovati z odvzemanjem glasovalnih pravic, kot Bruselj grozi Poljski zaradi njene kršitve neodvisnosti sodstva in medijev.

»Prožna solidarnost« torej. Solidaren si, kadar ti ustreza, na primer pri jemanju denarja iz skupnega proračuna, kadar ti ne, pa plačaš in se znebiš solidarnosti. Kar je čisto navadna trgovina. V primeru beguncev celo trgovina z ljudmi in skupnimi evropskimi vrednotami. Povezavo to uničuje od znotraj in neprimerno bolj od vseh drugih kriz, s katerimi se mora spopadati.

Britanci so z brexitom egoistično dokazali, da je iz EU mogoče tudi izstopiti. Kaj, če bi se v Bruslju kdo vprašal o še enem podobnem tabuju, namreč o tem, ali ne bi bilo mogoče kakšne članice iz EU tudi izključiti. Za utrditev vse bolj razmajane skupnosti, ki očitno ne zmore več spoštovati niti svojih pravil, bi bil to najbrž bistveno boljši ukrep od »fleksibilnega« razlaganja razsodb evropskih sodišč in iskanja sopomenk za lažno solidarnost.

- **Schengenska svoboda ostaja le pogojna. Peter Žerjavič, dopisnik. Delo, 16.09.2017, str. 6**

Evropske meje. Zaradi lukenj v zunanji meji in teroristične grožnje se bo nadaljeval nadzor na notranjih mejah Bruselj – V času, ko predsednik evropske komisije Jean-Claude Juncker razglaša, da bi schengensko območje morali razširiti s članicami EU, ki še niso v tem območju, je vprašanje nadzora potnikov na schengenskih notranjih mejah čedalje bolj kočljiva tema.

Videti je, da bo nadzor, ki je bil vpeljan med največjo begunsko krizo leta 2015, »do nadaljnjega« ostal tudi na avstrijski meji s Slovenijo. Junckerjeva evropska komisija si je sprva začrtala cilj vrniti se k normalnemu delovanju schengna do konca leta 2016. Ni bila uspešna. Nazadnje je maja, pod pritiskom članic na čelu z Nemčijo, priporočila podaljšanje za zadnjih šest mesecev. Poleg tega je svetovala članicam, naj se raje kot za nadzor neposredno na meji – ki bi ostal zadnje sredstvo – odločijo za povečanje nadzora v notranjosti, tudi v obmejnem pasu.

Doslej so podaljševanje nadzora utemeljevali s pomanjkljivim nadzorom na zunanji meji v Grčiji, ki da ogroža delovanje schengna. Toda z novembrom v veljavnem schengenskem zakoniku ne bo več maneverskega prostora za takšno podaljševanje. Nemčija je že večkrat napovedala, da bi si utegnila izbrati drugo podlago. Tako kot Francija bi lahko nadaljevali nadzor s sklicevanjem na stalno teroristično grožnjo. Še več, v javnost je ušel neuradni dokument (non paper) Avstrije, Danske, Francije, Nemčije in Norveške, v katerem predlagajo možnost podaljšanja nadzora do skupno štirih let.

Spmembe schengenskega zakonika

Po veljavni ureditvi je uvedba nadzora na notranjih schengenskih mejah v primeru grožnje javnemu redu in notranji varnosti omejena na pol leta. To po mnenju predlagateljic v primeru dolgoročne teroristične grožnje ne zadošča, zato so predlagale dveletno obdobje. Nadzor do največ štirih let (doslej do dveh let) bi bil dovoljen v izrednih razmerah, povezanih s pomanjkljivim nadzorom na zunanji meji, kar vpliva na varnost. Glede na moč članic, ki predlagajo nove ukrepe, je gotovo, da bo evropska komisija uslišala njihove želje in predlagala spremembe schengenskega zakonika.

To bo predvidoma naredila do konca meseca. Tudi evropski komisar za notranje zadeve Dimitris Avramopoulos, ki je sicer retorični zastavonoša zahtev po vračanju schengna v »normalo«, je po zadnjem zasedanju notranjih ministrov EU razlagal, da razume skrbi članic. Bruselj že tako opozarja na novo varnostno okolje in priznava, da schengenski zakonik ni prilagojen novim okoliščinam. Zadnje leto so se med drugim zgodili teroristični napadi v Barceloni, -Berlinu in Turkuju.

Več držav protestira proti vpeljavi takšnega nadzora na notranjih mejah. Med najglasnejšimi je Slovenija, ki opozarja na neutemeljenost avstrijskega nadzora. Diplomati so govorili kar o »za lase privlečenih argumentih«, saj nezakoniti migranti prihajajo prek Slovenije v Avstrijo v manjšem številu kot pred begunsko krizo. Ves čas je ključna linija Nemčije. »Dokler zunanja meja ne bo dovolj varna, bo ostal nadzor na notranjih mejah,« je opozoril nemški notranji minister Thomas de Maizière. Širitev schengna v takšnih okoliščinah ne more biti tema.

- **Reševanje spora o imenu skozi priprta vrata. Vili Einspieler. Delo, 18.09.2017, str. 10**

Grčija in Makedonija. Nacionalisti na obeh straneh so četrto stoletja nabirali politične točke, tako da so spor poglobili do skrajnosti

Makedonija in Grčija po četrto stoletja gradita dobre sosedske odnose. Da bosta državi odprli zarjavela železna vrata, bosta morali vzpostaviti medsebojno zaupanje. Vodji diplomacije sta kljub diplomatski predstavi prispevala k novi kakovosti odnosov med Skopjem in Atenami.

Makedonsko-grške odnose je prekrila pajčevina nezaupanja zaradi spora o imenu, ki sega že v prve dni neodvisnosti Makedonije leta 1991. Državi sta posredno komunicirali praviloma na ravni veleposlanikov s posredovanjem Združenih narodov. V zadnjih letih so zamrla tudi posredna srečanja, ki so bila formalna in niso imela za cilj reševanje spornih vprašanj. Srečanje šefov diplomacij je vrnitev na začetek pogajanj in iskanje novih pristopov za rešitev spora o imenu. Nacionalisti na obeh straneh so dobrega četrto stoletja nabirali politične točke, tako da so spor poglobili do skrajnosti.

Krepitev izgubljenega zaupanja med državama

Grški in makedonski zunanji minister Nikos Kocias in Nikola Poposki sta prepričana, da državi lahko najdeta rešitev za več kot 20-letni spor o imenu Makedonija, zaradi katerega je blokirano približevanje Makedonije EU in Natu. Grčija sosedu oporeka uporabo tega imena, ker trdi, da ima do njega zgodovinsko pravico. Poposki je povedal, da rešitve za vprašanje imena še niso našli, dogovor o širitvi ukrepov za krepitev zaupanja pa je nov korak k medsebojnemu aktivnemu pristopu in sodelovanju pri praktičnih vprašanjih.

Kocias je prvi zunanji minister Grčije, ki je obiskal Skopje po več kot desetih letih. Po njegovih besedah sicer obstajajo razlike, kar zadeva ime, vendar za vse probleme obstajajo rešitve. Kot je pojasnil, se je s Poposkim dogovoril o ukrepih, katerih cilj sta okrepitev zaupanja med državama in oblikovanje boljšega ozračja za iskanje rešitev za sporna vprašanja.

Kocias je optimistično zaključil, da lahko rešijo problem imena v okviru mednarodnega prava in v duhu dobrih sosedskih odnosov, kajti zgodovina ne sme postati zapor, temveč se je treba od nje učiti.

Makedonija je bila doslej pod stalnim pritiskom. Da bi s sprejemom v ZN potrdila osamosvojitve, je sprejela začasno ime Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija (FYROM), ki se uporablja tudi v EU. Leta 1995 sta Skopje in Atene sprejela sporazum o začetku pogajanj o imenu pod okriljem ZN, ki pa so ostala na mrtvi točki. Grčija ni odstopila od blokade vstopa Makedonije v EU in Nato, pri čemer ignorira razsodbo Meddržavnega sodišča v Haagu, da je kršila začasni sporazum iz leta 1995, v katerem so se Antene zavezale, da ne bodo blokirale članstva Makedonije v mednarodnih organizacijah, če bo Makedonija uporabljala ime FYROM.

Referendum o kompromisnem imenu

Na oblasti so se menjavale vlade Socialdemokratske zveze Makedonije (SDSM) in VMRO-DPMNE, ki niso znale poiskati kompromisne rešitve. Na vrhu Nata v Bukarešti leta 2008 je le malo manjkalo, da bi Makedonijo sprejeli v Nato pod začasnim imenom. Poraz je bil povod za tedanjega premiera Nikolo Gruevskega, da zaostri nacionalistično politiko, tudi s prisvajanjem antične zgodovine. To je bilo v prid Grčije in njenih nacionalistov, medtem ko se je položaj Makedonije le še slabšal. Čeprav so vse makedonske stranke za članstvo v Natu in EU, se razhajajo, ko gre za rešitev spora o imenu. Gruevski in njegova VMRO-DPMNE zavračata kompromis, prvak SDSM in novi premier Zoran Zaev pa je od predhodnika prevzel obvezo, naj o kompromisni rešitvi, ko jo bodo našli, odločijo državljani na referendumu. Če je bil Gruevski v sporu z večino sosedov, Zaev skuša zgraditi nove odnose predvsem z Bolgarijo in Grčijo. Sklenjen dogovor o dobrih sosedskih odnosih z Bolgarijo je seveda kompromis, ki mora še preživeti nasprotovanje nacionalistov na obeh straneh. Kljub temu je ostala Grčija, ko je bil podpisan dogovor med Skopjem in Sofijo, osamljena v blokadi evroatlantske poti Makedonije. Rešitev dobri dve desetletji trajajočega spora o imenu med Grčijo in Makedonijo je še daleč. Navsezadnje je Kocias raje pripotoval v Skopje prek Prištine, da mu ne bi bilo treba pristati na skopskem letališču ali se pripeljati po avtocesti prek mejnega prehoda Gevgelija; oba se namreč imenujeta po Aleksandru Makedonskem. V prid rešitvi spora o imenu govori, da je grški kapital že vse od osamosvojitve močno prisoten v Makedoniji, njeni prebivalci pa množično letujejo in kupujejo v Grčiji. Spor o imenu bosta državi prej ali slej rešili s kompromisom; kdaj bo zaživel, pa bo odvisno tudi od izida referenduma v Makedoniji.

- **Volitve spomladi, kampanja je že tu. S. V. Delo, 18.09.2017, str. 10**

Italija. V pripravah na volitve sta vodilni populistični stranki opazno zmeščali radikalna stališča o evru
Volitve bodo šele spomladi, a italijanska predvolilna kampanja je že tu. To kažejo spopadi med strankami in trenja med potencialnimi zavezniki. Javnomenjske ankete uvrščajo na prvo mesto Gibanje 5 zvezd, ki ima višjo podporo od Demokratske stranke, tretjeuvrščena je Severna liga.

Vodilni stranki sta si v zadnjih nekaj mesecih okrepili podporo, Gibanje 5 zvezd ima več kot 28 odstotkov, dober odstotek manj demokrati Matteo Renzija. Severna liga se je približala 15 odstotkom, njen voditelj Matteo Salvini se poskuša pozicionirati kot možni voditelj desne sredine. Stranka je prehitela Naprej Italija Silvia Berlusconija. Med politikami uživa največ zaupanja premier Paolo Gentiloni, zmanjšanje števila migrantov iz Afrike letos poleti je prineslo nekaj olajšanja njegovi levosredinski vladi.

Zanimivo je, da sta glavni populistični opozicijski stranki v državi, Gibanje 5 zvezd in Severna liga, v zadnjem času omilili najostrejša stališča, ne ena ne druga ne govori več glasno o odhodu iz evrskega območja. V njuni politični govorici ni več radikalnih predlogov, to je del laskanja javnosti v predvolilnem obdobju, obe skušata nagovoriti čim širši krog potencialnih volivcev.

Hkrati je obrat posledica sprememb v Evropski uniji, na letošnjih volitvah so skrajnodesne, evroskeptične in ksenofobne stranke doživele poraz. To se je zgodilo v Franciji Marine Le Pen, Salvinijevi veliki vzornici, njene napovedi o izhodu iz evrskega območja so se pokazale za največjo napako v predsedniški kampanji. Poražen je bil tudi Geert Wilders na Nizozemskem. Po Trumpovi zmagi v ZDA in brexitu na Otoku evropski volivci dajejo prednost zmernejšim stališčem. EU je v zadnjem letu, dveh z očitnim nelagodjem opazovala porast evroskeptičizma v Italiji, nekdanji najbolj proevropskih držav članic. V zadnjem času zbujajo nekaj več optimizma tudi boljše gospodarske napovedi.

Popularni Luigi Di Maio, ki velja za premierkega kandidata Gibanja 5 zvezd, je nedavno izjavil, da je stališče o referendumu o evru kvečjemu zadnja možnost, ki bi prišla v poštev v razmerju z Evropsko unijo. Podobno se je tudi Salvini, ki je vrsto let vodil kampanjo proti evru – nosil je majico z napisom »Basta euro« –, odmaknil od prvotnih stališč.

Zamrznjeni račun

Minuli teden je bila v središču pozornosti Severna liga. Voditelj ene največjih italijanskih strank je kritiziral sodnike v Genovi zaradi preventivno zamrznjenega bančnega računa. V parlamentu je povedal novinarjem, da so v četrtek zamrznili pet strankinih računov, to je sledilo obsodbi nekdanjega voditelja Umberta Bossija zaradi nelegalne porabe strankarskih fondov v zasebne namene.

Sodniki hočejo izobčiti stranko, ustaviti hočejo napredovanje Severne lige, ki je dosegla zgodovinski vzpon, je komentiral Salvini. Javnomenjske raziskave kažejo, da bi stranka, če bi bile volitve zdaj, dobila približno trikrat več glasov kot leta 2014 na evropskih volitvah, torej bi postala tretja največja politična sila v Italiji. Podpora ji je močno narasla zaradi migrantske krize, na južnoitalijanskih obalah se je letos izkrcalo največ prišlekov, skrajna desnica pa najostreje napada priseljenko politiko premiera Gentilonija ter upravljanje krize s strani Evropske unije.

- **Nova graja, ker Romi še nimajo dostopa do vode. Barbara Hočevar. Delo, 19.09.2017, str. 4**

Svet Evrope. Slovenija je izpolnila dve od treh priporočil za boj proti diskriminaciji na vseh področjih
Ljubljana – Veliko Romov še vedno nima dostopa do pitne vode, kljub številnim priporočilom, ugotavljajo v komisiji Sveta Evrope za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI), ki je zdaj objavila sklepe o stanju v Sloveniji.

ECRI je organ Sveta Evrope za človekove pravice, sestavljen iz neodvisnih strokovnjakov, ki v državah članicah nadzoruje težave, povezane z rasizmom, ksenofobijo, anitsemizmom in rasno diskriminacijo. Leta 2014 je objavil poročilo o Sloveniji,

v katerem je državnim oblastem dal tri priporočila, ki bi jih po njihovem mnenju morali obravnavati prednostno. Kako resno so jih upoštevali, so v ECRI preverjali pred nekaj meseci in danes sporočili svoje ugotovitve.

Pri enem poglavju se je država spet izkazala zelo slabo. ECRI je v poročilu leta 2014 pozval oblasti, naj takoj zagotovijo, da bodo imeli vsi Romi dostop do pitne vode v svojih naseljih ali njihovi neposredni bližini. To se ni zgodilo. »Kljub prizadevanjem oblasti in dodelitvi dveh milijonov evrov za komunalne projekte so v le enem naselju namestili neizolirane vodne cisterne, v katerih je voda pozimi zmrznila, prebivalci drugih neuradnih naselij pa še nimajo omogočenega dostopa do pitne vode,« so zapisali. Da Romi živijo v neprimernih razmerah, posebno kar zadeva infrastrukturo in dostop do osnovnih dobrin, kot je voda, se je prepričal tudi komisar Sveta Evrope za človekove pravice Nils Muižnieks ob svojem obisku marca letos v Dobruški vasi.

Dva plusa

Dve od treh najpomembnejših priporočil za boj proti diskriminaciji iz vmesnega poročila o stanju v državi, za katera je ECRI zahteval prednostni začetek izvajanja v roku dveh let, pa Slovenija zadovoljivo izvaja – vlada je vzpostavila urad zagovornika načela enakosti in se ustrezno spopada z reševanjem problema izbrisanih. »Čeprav so nekatera vprašanja še vedno nerešena, vključno z vprašanjem o povračilu škode izbrisanim, ki nimajo urejenega pravnega statusa v Sloveniji oziroma ki so bili zavrženi v okviru spremenjene zakonodaje o pravnem statusu, ECRI v splošnem ugotavlja, da se priporočilo uspešno izvaja.«

ECRI je leta 2014 izrazil pričakovanje, da bodo oblasti vzpostavile popolnoma neodvisen specializirani državni organ za boj proti diskriminaciji na vseh področjih. Ugotavljajo, da je maja 2016 začel veljati zakon o varstvu pred diskriminacijo, s katerim so pripravili pravne temelje za ustanovitev urada zagovornika načela enakosti. Državni zbor ga je imenoval okrobra 2016. »Zagovornik žrtvam daje pravne nasvete in pomoč, opravlja raziskave in lahko vloži zahtevek za presojo ustavnosti diskriminatornih zakonov,« so utemeljili v ECRI.

Za odziv smo prosili Miho Lobnika, zagovornika načela enakosti, ki je v zadnjih mesecih večkrat opozoril, da je urad sicer ustanovljen, a mu vlada ni zagotovila sredstev za učinkovito delovanje. »Največ skrbi vzbuja to, da Slovenija kljub jasnim priporočilom romski skupnosti ni zagotovila pitne vode. Po drugi strani pa ta dokument dokončno odpravlja dvom, da je bil leta 2016 sprejeti zakon, na podlagi katerega je bil ustanovljen neodvisen organ v boju proti diskriminaciji, nujen,« je kometiral Lobnik.

- **Na plečih Trsta. Gostujoče pero: dr. Vesna Mikolič, Inštitut za jezikoslovne študije ZRS Koper in Katedra za slovenski jezik in književnost Univerze v Trstu. Delo, 19.09.2017, str. 5**

Dialog. Boris Pahor in Jože Pirjevec polemizirata, ne da bi napadala, uničevala, izničevala drug drugega

Potem ko smo nekaj časa napeto sledili dopisovanju Borisa Pahorja in Jožeta Pirjevca, dveh tržaških velikanov, najbrž ni treba posebej poudarjati, kaj je mesto Trst, to svobodno pristanišče v času habsburške monarhije, pomenilo v zgodovini in kaj še danes pomeni za Slovence. Na prelomu iz 19. v 20. stoletje je to bilo tudi nad vse živahno slovensko mesto. Velik delež slovenskega prebivalstva, ki je po številu presegalo slovenske prebivalce v tedanji Ljubljani, pritek slovenske delovne sile in surovin iz povsem slovenskega zaledja, polemična Cankarjeva predavanja, politična in kulturna zavzetost intelektualcev in duhovščine v prizadevanju za nacionalno idejo, protifašistični, najprej tigrovski, kasneje partizanski odpor – vse to je pomenilo pomembno platformo slovenskega naroda za razvoj nacionalne ideje in demokracije.

Medkulturno predmejsvo in matica

Ni nepomembno, da se je to dogajalo v mestu, ki je bilo stičišče različnih kultur in eno tistih zgodovinsko medkulturnih mest, kakršna so bila Sarajevo, Solun, Carigrad, za katera Igor Štiks, sarajevski pisatelj, politolog in aktivist, danes tudi raziskovalec Univerze v Edinburgu, trdi, da so bila kot taka uničena. Da je zaradi umetnega ločevanja kultur, ki so se v teh mestih globoko prepletale, izgubila njihova multietnična identiteta, njihovo svetovljanstvo. Res je, Trst se že dolgo spopada s svojim perifernim položajem, staranjem prebivalstva, migrantskimi vprašanji in drugimi demografskimi pojavi, ki mu jih prinaša obmejnost v severnojadranskem prostoru. Niti tu živeče narodne manjšine niso povsem zadovoljne s svojim formalnim in neformalnim statusom. Pa vendar.

Pa vendar sem tudi sama za medkulturnost čisto v začetku devetdesetih let prvič slišala prav v Trstu, ne glede na to, da so za predstavitev tega koncepta na konferenco povabili ameriško avtoriteto na tem področju, profesorja Milтона Bennetta. Pa vendar se danes v Trstu povsem normalno pogovarjamo slovensko, ne da bi se skrivali pred pogledi tistih, ki bi nas imeli za manjvredne »ščave«. Vse več je slovenske besede tudi v samem mestnem središču. Številni otroci iz italijanskih in mešanih družin obiskujejo slovenske šole, tudi na tržaški univerzi je še vedno dovolj študentov slovenistike, tako med tamkajšnjimi Slovenci kot med neslovensko govorečimi Tržačani in študenti od drugod. Italijanska ministrica za šolstvo Valeria Fedeli je med svojim nedavnim obiskom v Trstu celo izjavila, da bo italijansko ministrstvo za šolstvo prav kmalu obravnavalo vprašanje uvajanja slovenščine kot drugega jezika v italijanske šole. Ravno tako je – kljub temu da mnogi mladi pisci iz mešanih ali slovenskih družin pišejo (tudi) v italijanščini – še vedno dovolj močan krog slovenskih besednih ustvarjalcev in drugih umetnikov.

V Trstu se torej kljub vsemu še lahko čuti tista širina, tisti preprični duh, ki nam ga v Sloveniji, kot tudi marsikje drugje v teh trumpovskih časih, zmanjkuje. In zanimivo je, kako nam je v zadnjem času uspelo slovenske nacionalne delitve prenesti ravno na – Tržačane. Saj ne, da teh delitev tam ne bi poznali. Še več, imeli so jih že od nekdaj, zelo ostre takoj po 2. svetovni vojni, ko v Jugoslaviji zaradi enopartijskega sistema niso bile vidne: tam so se tedaj delili ne samo na rdeče in bele/črne, pač pa so bile velike razlike med titovci, stalinisti, klerikalci, domobranci, fašisti in posamezniki z neofašističnimi pogledi, v kar se je pogosto sprevrgla stiska optantov oz. ezulov. Vseeno pa se zmorejajo tudi poenotiti, na primer ob vsakoletnem obeleževanju obletnice smrti bazoviških junakov, pripadnikov Tigra, ki so jih italijanske fašistične oblasti dale ustreliti v Bazovici 6. septembra 1930.

Iz tržaških zgodb bi se lahko matica marsičesa naučila, ne nazadnje ta prostor ni samo zamejsvo, pač pa tudi predmejsvo, kot ga iz lastne geografske lociranosti občuti profesor na tržaški slovenistiki Miran Košuta. A Slovenija se do slovenske manjšine v glavnem še danes obnaša oholo in brez pravega interesa, zaradi česar Košuta ugotavlja, da se koncept

slovenskega kulturnega prostora ni nikoli zares uresničil, Boris Pahor pa pravi, da glava narodovega telesa v resnici ne ve, kaj delajo roke, noge.

Pirjevec-Pahorjev dialog

Čeprav se Slovenci v Italiji torej večkrat čutijo zapostavljene, očitno pridejo prav za razpihovanje nacionalnih čustev in razdvajanje naroda. Tako namreč doživljam oster dialog, v katerega sta bila potisnjena vidna tržaška Slovenca, pisatelj stoletnik Boris Pahor in zgodovinar akademik dr. Jože Pirjevec. Slednji naj bi italijanski tajni policiji ovajal prvega, o čemer naj bi pričal dokument, ki ga je za nepreverjenega označila že Udba. To seveda ni bil prvi poskus diskvalifikacije Pirjevca v obdobju samostojne Slovenije. Pahor je bil diskvalifikacij vajen iz povojnega obdobja vse do osemdesetih let, ko se je začela rojevati samostojna Slovenija.

Oba pa cenimo zaradi istih lastnosti: pristnosti, neposrednosti in jasne besede glede lastnih stališč. Zaradi njune – z eno besedo – verodostojnosti. Umetniške/znanstvene in osebne. Čeprav se oba opredeljujeta za levičarja, se iz njunega dopisovanja seveda lahko čuti njun ideološki konflikt oziroma njune različne poglede v odnosu do povojne Jugoslavije, kar je razumljivo tudi zaradi različne življenjske izkušnje. A zanimivo je, da se njuna strast čuti samo v utemeljevanju razlogov za lastno delovanje, lastna stališča. Čeprav sta pri tem tudi prizadeta in kritična drug do drugega, pri nobenem od njiju ne začutimo želje po napadanju, uničevanju, izničenju drugega, na kar žal tolikokrat naletimo predvsem med slovenskimi politikami, pa tudi v drugih družbenih strukturah v Sloveniji. Predvsem Pirjevec je zaradi teh obtožb na prvo žogo globoko človeško prizadet in zameri someščanu, da se v tej težki situaciji ni bolj zavzel zanj, a vseeno ohranja spoštljivo držo in Pahorja do neke mere razume. Pahor v svoji osredotočenosti na kritiko nekdanjega socialističnega sistema, ki da je podcenjeval nacionalno idejo, očitno ne upošteva današnje širše slike slovenske stvarnosti, ki bi pokazala, da je namen tega dokumenta groba diskreditacija zgodovinarja, ki jasno izraža tudi svoja politična prepričanja. Kljub temu Pahor Pirjevca ne obtoži ovajanja. Tudi sicer oba, Pirjevec in Pahor, svoja stališča izražata jasno, odločno, tudi glasno, pa vendar je njun govor hkrati oblikovan s takimi jezikovnimi sredstvi, da puščata tudi prostor za razmislek, da ustvarjata potrebno distanco do svojih besed, ki zato niso nikoli agresivne. Če se sogovornik z njima ne strinja, ima vedno odprto možnost razprave. Tudi onadva sta pripravljena premisliti o nasprotnih stališčih. Stvarnost zanju ni črno-bela. Pa to ne pomeni, da sta se zato sposobna oportuno prilagajati, ravno nasprotno, tako ostajata najbolj sama svoja, obenem pa odprta za skupnost in stroko.

Razprava, destrukcija in nacionalno razdvajanje

V slovenskem javnem prostoru na takšne poglobljene polemike in takšen način razpravljanja naletimo bolj redko. Besedila v medijih vseh vrst na eni strani zgolj božajo in se kritike niti ne lotevajo ali pa ta ostaja samo na površini, na drugi strani pa so kritična z namenom, da nekoga izločijo iz igre. Tako najbrž ni čudno, če kritike niti ne znamo sprejemati. Če naletimo nanjo, smo prizadeti in jo imamo takoj za zlonamerno. Če si vodilni delavec dovoli kritiko, mu to zmanjšuje avtoriteto v njegovih lastnih očeh in očeh njemu podrejenih, namesto da bi to lastnost vodilnega cenili in določen problem vsi skupaj v sodelovanju razreševali. Konstruktivne kritike, ki pomagata k reševanju in pogosto tudi preprečevanju problemov, torej ne znamo ne oblikovati in ne sprejemati ali ceniti. Bližje so nam manipulacije v destruktivne namene in za osebne koristi, teh smo vajeni, konstruktivna kritika in polemika pa kot da za nas ne obstajata, zato nas vedno presenetita in pustita odprtih (ali, bolje, zaprtih) ust. Ali pa se začnemo ob takšni neposredni izmenjavi stališč naslajati in še prilivati olje na ogenj, ker je ne ločimo od vsakodnevnih političnih in drugih agresivnih izpadov.

Tako je bilo tudi ob Pirjevca-Pahorjevem dopisovanju, ki je odraz njunih osebnostnih lastnosti in izkušenj, a tudi življenja na kulturnem prepihu sredozemskega mesta. Prepričana sem, da dopisovanje v zgoraj opisani maniri zmoreta tudi zato, ker sta Tržačana, ker sta dihala to svetovljansko mesto, iz katerega bi se lahko marsičesa, ne nazadnje prav poglobljenega in kritičnega razpravljanja, učila tudi Slovenija, če bi le bila dovolj odprta za to. In če bi njeni ljudje razumeli, da lahko živimo in komuniciramo med seboj kljub nasprotnim stališčem, življenjskim nazorom in navadam. Če bi končno rekli »Dovolj!« tistim, ki javno agresivno nastopajo in načrtno razdvajajo družbo ter v ta namen izrabljajo tudi dva zaslužna tržaška Slovenca, tako da se ljudje nad njunim v resnici kultiviranim spopadom naslajamo in ostrimo kopja. Njima bodo tudi po tem dopisovanju ostale njune plemenite lastnosti, neposrednost, širina misli in pokončnost, mi pa ne dovolimo, da se nam zamaže njuna slika in predvsem naredimo to že enkrat: namesto da prenašamo bremena na tržaška pleča, zajemimo zrak iz tržaških pljuč in zadihajmo široko!

- **Osem let na poti z Borisom Pahorjem. Igor Bratož. Delo, 19.09.2017, str. 16**

Dokumentarec desetletja. Film o slavnem Tržačanu je podpisala francoska režiserka Fabienne Issartel

Osemindesetdesetminutni dokumentarni film francoske režiserke Fabienne Issartel Portret svobodnega človeka (Boris Pahor: portrait d'un homme libre) je nizkoprorračunski čudež. Francozinja, ki tržaškemu zdaj stoštiriletniku pravi moj heroj, pokaže Pahorja z radoživo očaranostjo, odločnega in premišljujočega.

Prejšnji četrtek je bil osrednji dogodek dneva odprtih vrat Cankarjevega doma poleg razgrnitve nove programske sezone projekcija filma Boris Pahor: portret svobodnega človeka. Film francoske režiserke Fabienne Issartel, ki je Pahorja dolgih osem let s kamero v roki kot senca spremljala na potovanjih po Evropi, nastopih na literarnih festivalih, šolah in drugih prireditvah, pa tudi ob vzponu na Nanos, je »dolga in krata – kot življenje«. Žal so ga doslej lahko videli le redki.

Najmanj občinstva doma

Film so prikazali marca 2014 v avditoriju tržaškega muzeja Revoltella na pobudo tržaškega združenja Alliance Française, istega meseca v stavbi Francoskega kulturnega inštituta na Bregu v Ljubljani, potem še na shodu pariških Slovencev v Châtillonu ob praznovanju dneva državnosti v Parizu leta 2014, takrat tudi v art kinu Saint-Andre des Arts v središču Pariza, leto kasneje na festivalu Etonnants Voyageurs v Saint-Maloju v Bretanji, letos pa – s slovenskim prevodom – v okviru 52. študijskih dnevov Draga v parku Finžgarjevega doma na Opčinah.

Omenjenih projekcij sta se udeležila tako čili stoletnik kot režiserka, ki mu v dokumentarcu nameni oznako moj heroj. Novinarska kolegica Agata Tomažič je pred časom v nekdanjih Pogledih zapisala, da je Fabienne Issartel »ujela prav tisto obdobje Pahorjevega življenja, v katerem se je začela njegova transformacija iz lokalno znanega in branega pisatelja v

nekakšnega evropskega glasnika strpnosti, večkulturnosti, slovenstva, svetosti življenja ipd. Seznam plemenitih ciljev je dolg in ga lahko poljubno širimo, morda bi uvrstili nanj tudi izraz 'ambasador dolgoživosti'.«

Tudi prejšnji teden sta odločni dolgoživež in francoska režiserka prišla na oder dvorane v Cankarjevem domu, z njima se je pogovarjala novinarka ter odlična poznavalka Pahorjevega opusa in življenja Neva Zajc, ki je kot avtorica in scenaristka z režiserjem Tomažem Burlinom pred leti podpisala dokumentarec v produkciji regionalnega RTV centra Koper - Capodistria Boris Pahor – trmasti spomin in z njim na Dunaju prejela priznanje Erasmus EuroMedia.

No, pogovor s Fabienne Issartel je bil mogoč, s Pahorjem po njegovi navadi niti ne, kar si je zamislil povedati, je povedal, potem pa je enostavno dodal sklepni Hvala! in se odpravil z odra (z malo pomoči mu je to tudi uspelo). Pahor je ponovil nekaj svojih stalnih tem iz zadnjih let, navrgel je, da je on, ki je doživel in preživel tri totalitarizme, fašizem, nacizem in komunizem, žal moral živeti tako dolgo, da je doživel tak svet, v katerem nekateri ne vedo, kaj se je dogajalo v 20. stoletju in kaj je bil rododomor. Globalizacija, je dodal, nas ne pelje k ničemur, mladi marsikaj pozabljajo, ne zavedajo se svojega slovenstva, enakosti z drugimi jeziki, ne zavedajo se svoje preteklosti, ki je podobna suženjstvu.

Režiserki, ki snema dokumentarce za francosko javno televizijo, se je pisatelj zahvalil v gladki francoščini s pahorjanskim naglasom, čuti dolžnost, je dejal, da se ji zahvali, ker je izbrala predstavnika majhnega ljudstva in v filmu spregovorila o tistem, kar je problem vseh, češ da ne gre za film o Borisu Pahorju, ampak za film o 20. stoletju. Ponovno je ponudil v premislek svoje stališče, da je Evropa danes edini kraj, kjer je mogoča antiteza globalizaciji, tu je mogoče najti enotnost, ki so jo sanjali naši predniki, je povedal. »Noben Evropejec danes ni gotov o prihodnosti svojega življenja. In to je 21. stoletje! V evropskem parlamentu sem rekel, narediti moramo vse, kar je mogoče, da prepričamo človeštvo, naj se zberejo na svetovnem kongresu filozofij in predstavniki revnih in ubogih in najdejo način, da bo beseda človek vredna spoštovanja. Najti morajo način, kako narediti, da ne bo več človeka, ki bi bil lačen ali žejen.«

Branje pred snemanjem

Ko se je Fabienne Issartel prvič pripeljala v Trst k Pahorju, bil je januar leta 2008, pisatelj še ni slovel tako kot danes.

Svojevtrstno zgovorno znamenje, da Pahor ni kdorkoli, sta bila prvi daljši zapis o njem v časniku La Repubblica in mnenje Claudia Magrisa v časniku Corriere della Sera, ki je ravno takrat zapisal, da je Nekropola, Necropoli »izjemna knjiga, prava mojstrovina v književnosti, posvečeni iztrebljanju«. Pahor je Francozinjo sprejel brez zadržkov, predvsem zato, ker je pred obiskom pri njem prebrala vse njegovo, kar ji je bilo dosegljivo. Svoj filmski, izčrpan in dramaturško strnjeni življenjepis Borisa Pahorja je potem z lastnim proračunom snemala dolgih osem let. V njem je tržaškega Slovenca, ki je preživel obe svetovni vojni, požig slovenskega kulturnega doma v Trstu in še kaj, spremljala po Evropi.

Danes 104-letnemu Pahorju podeljujejo priznanja, govoril je v evropskem parlamentu, srečeval se je s svetovno znanimi pisatelji (Stéphane Hessel, Imre Kertész ...) ter z njimi debatiral in neutrudno pripovedoval o svojem življenju in političnem udejstvovanju od tridesetih let 20. stoletja naprej, o svobodi oziroma bojevanju za svobodo, »ki je v 21. stoletju z migranti v Sredozemlju postalo bitka za denar, a še vedno bitka za svobodo«.

Pahor je zgovorni in kritični pričevalec slovenstva v Trstu in zamejstvu; govori o požigu slovenskega kulturnega doma leta 1920, o vpoklicu v italijansko vojsko in napatitvi v Libijo, begu in pridružitvi Osvobodilni fronti, hiranju v nemških in francoskih koncentracijskih taboriščih, o življenju v taborišču za ujete častnike jugoslovanske vojske ob Gardskem jezeru, kamor so ga leta 1941 premestili kot vojaškega prevajalca, o profesuri na tržaških slovenskih šolah, o prijateljevanju s Kocbekom ter »večno« polemičnem odnosu z Italijo in Italijani, a tudi o intimnejših zadevah, o ljubezni v francoskem sanatoriju in sploh o ženskah njegovega življenja ter o tem, da bi tudi kot stoletnik hotel pobožati žensko telo.

Fabienne Issartel je uspelo narediti prefinjen film, ki ne bi sodil le v termin dokumentarcev meseca na nacionalni televiziji, ampak tudi v programski razdelek dokumentarcev desetletja.

- **Volitve v znamenju begunske krize. Barbara Kramžar, dopisnica. Delo, 20.09.2017, str. 6**

Vzpon nacionalistične AfD. Z migranti se bo ukvarjala tudi nova nemška vlada

Berlin – Poldrugi milijon beguncev, kolikor jih je po letu 2015 po balkanski in drugih poteh prispelo- v Nemčijo, je »obljubljeni deželi« že prinesel številne spremembe. Kanclerka Angela Merkel je še vedno vodilna političarka v državi, a je čedalje večji tudi pečat nacionalističnih sil.

Številke povedo vse: po januarju 2015 je prispelo v Nemčijo 1,46 milijona ljudi, ki so se razglasili- za begunce, in res jih je skoraj 500.000 prejel polno zatočišče za tri leta z možnostjo podaljšanja. Po statističnih podatkih novinarjev časopisa Faz so še 237.000 ljudem z nevarnih območij za omejeno obdobje priznali subsidiarni begunski status, 56.000 pa so začasno dovolili ostati v državi zaradi nevarnosti, povezanih z njihovim vračanjem. Nekateri še čakajo na končanje postopka, izmed 451.000 ljudi z zavrnjeno pravico do azila jih zdaj na sto tisoče toži zaradi takšne odločitve. Medtem se oblasti pripravljajo na naslednji naval, ne glede na to, kaj se bo še zgodilo na kriznih območjih Bližnjega vzhoda ali v revni diktatorski Afriki. Prihodnjega marca naj bi več sto tisoč Sircev, Iračanov in drugih dobilo pravico do pridružitve družinskih članov.

Nemčija nosi nesorazmerno veliko breme begunskega hrepenenja po bogati in mirni Evropi. Kljub načelnemu stališču kanclerke Angele Merkel, da ne bo zgornjih meja za tiste, ki potrebujejo zatočišče, si vlada že od jeseni 2015 prizadeva za omejitev gigantskega navala. Tudi na nemških mejah pregledujejo vstopajoče, po dogovoru s Turčijo o obračunu z nezakonitim priseljevanjem na balkanski poti si kanclerka prizadeva za podobne dogovore z magrebskimi in afriškimi državami.

Mladim iz najbolj ogroženih držav naj bi doma omogočili boljše življenje, da se ne bi odpravili na nevarno begunsko pot, a je videti, da še vedno najbolj pomaga represija. Skoraj popolno ustavitev begunskega prometa po sredozemski poti proti Italiji v minulih dveh mesecih pripisujejo odločitvam libijskih oblasti in milic, da ne bodo več tolerirale tihotapcev z ljudmi.

Pred tem je Avstrija že grozila s pošiljanjem vojakov na mejo z Italijo. Nekdanji socialdemokratski kancler Werner Faymann, ki je zaradi neizprosne Madžarske v noči s 4. na 5. september 2015 z nemško kolegico klonil pred »človekoljubnim imperativom«, je kmalu zatem tudi na balkanski begunski poti uvedel strog nadzor nad migracijami, a je morda tudi zato, ker je tako spreminjal mnenje, že v političnem pokoj.

»Stabilna« Angela Merkel je še vedno na političnem vrhu, a lahko tudi krščanskodemokratska prvakinja pozabi visoke odstotke na zadnjih volitvah. Javnomenjske raziskave njeni konservativni uniji CDU/CSU še naprej kažejo padec podpore, čeprav bo najverjetneje edina sploh lahko sestavila vlado. Volilna podpora namreč še bolj vztrajno pada njeni socialdemokratski koalicijski partnerici SPD.

Gabrielovo premikanje gora

Visoki socialdemokratski politik in zunanji minister Sigmar Gabriel poskuša nekaj dni pred volitvami prav z begunskim adutom premikati za svojo stranko previsoke volilne gore. Konservativnima koalicijskima partnericama CDU in CSU očita blokado socialdemokratskih zahtev po na tisoče dodatnih policistov, ki bi domačine bolje zavarovali pred migrantskim kriminalom. Spolni napadi v Kölnu in drugod le nekaj mesecev po odprtju meja za begunce so globoko pretresli Nemčijo in vso Evropo, sledila je vrsta terorističnih napadov z lanskim ubojem 12 ljudi na berlinski božični tržnici na čelu. Kritiki so spomnili, da je Gabriel še pred kanclerko izrekel besede »Zmogli bomo!«, in tudi številni socialdemokrati so pozdravili njen »človekoljubni imperativ«.

Tudi socialdemokratski volivci so kmalu spoznali, da nevarnost ni le migrantski kriminal, ampak jim prišleki odvzemajo delovna mesta ter sredstva za socialno pomoč. V socialdemokratsko-zelenem Hamburgu je zdaj skoraj 40 odstotkov prejemnikov socialne pomoči tujega rodu in tudi marsikje drugje ni nič drugače. Konec julija je hanzeatsko vele mesto pretresel še primer zavrženega prosilca za azil iz Združenih arabskih emiratov, ki je v samopostrežni trgovini z nožem ubil človeka in jih več ranil. Duševno nestabilni migrant je bil islamist.

Med tistimi, ki lahko ostanejo v Nemčiji, je bilo maja kar 872.000 v sistemu socialne in delovne pomoči Hartz IV, a za mnoge predvsem kot prvi korak k pravi zaposlitvi. To si je tedaj po podatkih zvezne agencije za delo že pridobilo 157.000 ljudi iz zadnjega begunskega vala, še več pa se jih je udeleževalo obveznih tečajev jezika in integracije ali usposabljanja za delo. Navedeno kaže, da se je Nemčija zgledno spopadla z izzivom gigantskega begunskega vala ljudi drugih jezikov in navad, a je ob desetinah milijard evrov zanj pomemben delež prebivalstva izgubil zaupanje v sredinske stranke. Zadnje javnomnenjske raziskave nacionalistični Alternativi za Nemčijo pripisujejo že več kot 10 odstotkov glasov, nekatere celo 12. Koliko jih bodo res dobili, bodo pokazale šele nedeljske volitve, a Nemčija vsaj nekaj prihodnjih let ne bo več takšna, kakršna bi bila brez milijonskega navala beguncev. Čeprav bo treba na končne analize posledic, tako dobrih kot slabih, še počakati.

- **Špansko napenjanje mišic. Mimi Podkrižnik. Delo, 20.09.2017, str. 6**

Katalonski boj za neodvisnost. Barcelona hoče po svoji poti, Madrid jo (tudi s skrajnimi ukrepi) poskuša ustaviti
Odnosi med Madridom in Barcelono se zaostrejejo, zdaj hoče španska država Kataloncem vzeti še besede. Deset dni pred napovedanim referendumom o osamosvojitvi je iz Katalonije slišati klice o čedalje večji ogroženosti svobode govora, medijske svobode, tudi svobode zbiranja na javnem mestu. Španska država vleče poteze, ki se po mnenju neredkih ne skladajo s stopnjo demokracije, doseženo v napredni Evropi.

Katalonska politika je odločena, da bo – po ničkoliko spodletelih pobudah, da bi vprašanje referenduma o samostojnosti rešili v dialogu – šla svojo pot, ki vodi h glasovanju 1. oktobra mimo španske ustave, zaradi česar se nacionalna oblast zdaj zateka k skrajnim ukrepom. Primerov ni malo.

Zaseganje propagandnega gradiva

Civilna garda je, denimo, v nedeljo v skladišču nedaleč od Barcelone zasegla približno 1,3 milijona letakov in plakatov, ki jih med Katalonce razdeljujejo zagovorniki glasovanja o neodvisnosti. Policija išče referendumski material – volilne lističe, skrinjice, plakate – tudi po založniških in medijskih hišah, po poročanju Katalonske tiskovne agencije je bil, med drugim, domnevnega sodelovanja pri referendumskih pripravah uradno obtožen Francesc Fàbregas, urednik lokalnega tednika El Vallenc.

Pred dnevi so policisti za sedežu časopisa v Vallsu zasegli Fàbregasov računalnik in nekaj dokumentacije, po 30 urah pridržanja so ga izpustili na prostost, a ga čaka sodni postopek, tako kot ves ministrski kabinet: katalonski ministri so obtoženi zlorabe pravice, neposlušnosti in zlorabe javnih sredstev. Zaradi tega so v soboto na ulicah Vallsa protestirali državljani, tako kot se je na trgu Sant Jaume v Barceloni povežalo nekaj tisoč ljudi, ki so kričali proti »sodnemu preganjanju izvoljenih predstavnikov«. Postavili so se v bran 712 od 948 županov, kolikor se jih bo moralo zagovarjati na sodišču, ker so obljubili pomoč pri izvedbi referenduma, ki ga je špansko ustavno sodišče označilo za nezakonitega in je torej prepovedan. Če jih ne bo na sodišče, jih, kot so jim zagrozili, čaka aretacija.

Ob vzklikih Glasovali bomo! in Neodvisnost! so se tudi župani (skupaj z zbrano množico) v soboto sprehodili skozi Barcelono, potem ko jih je najprej sprejela kolegica Ada Colau, ki je bila precej kritična do potez uradnega Madrida. »Sramota je, da imamo vlado, ki ne zmore dialoga, zato pa preganja in sramoti župane in medije.«

Ugašanje spletnih strani

Mediji so v teh napetih dnevih sploh na udaru, zato ne presenečajo nekatere primerjave z erdoğanovsko Turčijo.

Časopisnim in televizijskim hišam je bilo, denimo, naročeno, naj ne pokrivajo kampanje, prav tako so nekateri prejeli uradna navodila, da ne smejo objavljati oglasov, s katerimi katalonska vlada vabi h glasovanju. Odzivi so različni, v nekaterih hišah se bojijo kazni ustavnega sodišča, drugi, pogumnejši, gredo svojo pot.

Prav tako ni zanemarljivo, da so »ugasnile« nekatere spletne strani s pozivi na referendum – po 13. septembru, ko je bilo sodno odrejeno zaprtje uradne katalonske referendumske spletne strani (<http://referendum.cat/>). Znano je tudi, da so pred kratkim prepovedali »katalonsko« zborovanje v Madridu, ki naj bi ga gostila županja Manuela Carmena, kar je vodja levičarskega Podemosa Pablo Iglesias, na primer, označil za strašno potezo sodišča.

»Pravica do zborovanja in svoboda govora sta temelja demokracije, da je srečanje leta 2017 prepovedano v Španiji, je resno in strašno, zaradi tega bi morali vsi demokrati biti plat zvona.« Katalonce nasploh skrbi, ker se v Madridu ne spravljajo nad njihove zahteve po glasovanju – kot izrazu demokracije – samo s tožilstvom, ampak kar s policijo.

Pa mednarodna javnost?

Medtem mednarodna javnost bolj kot ne molči, z izjemo škotske vlade, ki je uradno izrazila skrb zaradi dogajanja v Kataloniji. »Vsi narodi imajo pravico do samoodločbe in da sami izberejo obliko vladavine, ki jim najbolj ustreza, kar je zajeto

tudi v listini ZN.« Na špansko oblast se je zaradi dogajanja v Kataloniji, ki »je doseglo kritično točko«, s pismom obrnilo še 17 danskih poslancev iz šestih političnih strank: »[...] represivna dejanja v zadnjih dnevih, vse več groženj javnim uslužbencem, poslancem, županom, medijem, družbam in državljanom ne bodo rešili političnega vprašanja«. Nekako se bodo morali pogovoriti.

- **Pod četrstoletnim pepelom še tli poveljna žerjavica. Vili Einspieler. Delo, 20.09.2017, str. 6**

Konec kosovske politične krize. Ramusha Haradinaja je na premiersko funkcijo po navodilih srbskega vožda ustoličila kar Srbska lista

Na funkcijo kosovskega premiera je Ramusha Haradinaja ustoličila Srbska lista, ki je pod nadzorom Beograda. Srbski predsednik Aleksandar Vučić je ocenil, da je to najboljša rešitev za kosovske Srbe, čeprav Srbija bremeni Haradinaja največjih vojnih zločinov.

Varuh kosovskega mita Aleksandar Vučić je s prestola vodje države sporočil zbeganim privržencem, da je izbral najboljšo od treh možnih poti. Vučić in Ramush Haradinaj naj bi skupaj poskrbela za pacifikacijo Beograda in Prištine pred razpletom kosovskega gordijskega vozla. To je strateško kupovanje časa, ki bi Srbiji omogočilo sprejeti mednarodni položaj amputiranega Kosova, ne da bi priznala njegovo državnost. Vučić se je nemara odločil, da se bo pridružil sovražniku, če ga že ne more premagati. Pod četrstoletnim pepelom še tli poveljna žerjavica, v kotel pa politiki mečejo, kar jim pride na pamet.

Srbija je zavarovala rojake

Po Vučićevem mnenju so imeli Srbi na Kosovu po volitvah, na katerih je 99 odstotkov Albancev glasovalo za neodvisnost Kosova in proti srbskim interesom, na voljo le tri opcije. Po prvi bi lahko podprli novo vlado svežih sil ustanovitelja gibanja Samoopredelitev Albina Kurtija. Vučić je spomnil, da program gibanja zahteva spremembo ustave s ciljem zavrnitve načrta Marttija Ahtisaarija, kar bi pomenilo odhod vseh tujcev. Postavil je vprašanje, kdo bi varoval Srbe, če bi Kosovo zapustile mirovne misije Kfor, Unmik in Eulex. Poudaril je, da se Samoopredelitev odkrito zavzema za združitev Kosova in Albanije, in sklenil z vprašanjem, ali naj Srbska lista podpre uresničevanje projekta velike Albanije.

Namesto vstopa v vlado je imela Srbska lista tudi opcijo, da ne podpre nikogar. Vučić je ocenil, da bi to bila slaba izbira, ker bi sledile nove volitve, na katerih bi Srbska lista dobila manj glasov, Haradinaj in Kurti pa več kot na predčasnih volitvah pred tremi meseci. V tem kontekstu je poudaril, da nekaj odstotkov prebivalstva ne more imeti parlamentarne večine. Zato je Vučić podprl tretjo opcijo, čeprav Haradinaj za Srbijo ostaja vojni zločinec. Po njegovem kosovski Srbi s tem niso izgubili možnosti za ohranitev miru. Kaj bi lahko naredili, je vprašal Vučić, če bi se zgodili novi napadi na Srbe na severu Kosova. Bi tako kot leta 2008 zaradi neodgovorne oblasti spet zažigali džamije in bi gostilniški kritiki Beograda žrtvovali življenje za rojake na Kosovu?

Priznanje je le vprašanje časa

Posledica izvolitve Haradinaja za predsednika vlade je tudi, da sta nadaljevanje dialoga o normalizaciji odnosov med Beogradom in Prištino prevzela Vučić in kosovski predsednik Hashim Tači. Na generalni skupščini ZN sta včeraj tako zastopala kosovsko delegacijo Tači in novi zunanji minister Behgjet Pacolli, medtem ko Haradinaja naj ne bi bilo le zato, ker se zasedanja vsako leto izmenično udeležita predsednik in premier.- V New Yorku naj bi se Tači, ki se zavzema za večjo vlogo ZDA v dialogu med Srbijo in Kosovom, srečal z Vučićem, ki je napovedal nadaljevanje dialoga že prihodnji mesec, kajti od odnosa Srbije do Kosova sta odvisna njena sedanost in preteklost. Da dialog Prištine z Beogradom nima alternative, je ob predstavitvi programa nove vlade poudaril tudi Haradinaj.

Kosovski predsednik je prepričan, da bo preoblikovanje kosovskih varnostnih sil v multietnično kosovsko vojsko, ki ne bo uperjena proti srbski skupnosti, sklenjeno do konca leta. Po njegovih besedah bo v sestavi vojske desetina pripadnikov srbske skupnosti na Kosovu. Zaradi vstopa Srbske liste v vlado Tači računa, da bodo pridobili potrebno dvotretjinsko večino manjšin za spremembo ustave, kot zahtevata Nato in EU. Po Tačijevem mnenju se Kosovo in Srbija približujeta zadnji fazi dialoga, ki bo omogočil članstvo Kosova v ZN in pospešil evropske povezave Srbije. Po njegovem bo Srbija priznala neodvisnost Kosova že v bližnji prihodnosti. Srbski zunanji minister je takoj pristavil, da Srbija nikoli ne bo priznala Kosova, da Tači očitno živi v sanjah oziroma nekakšnem vzporednem svetu in da je čas, da se prebudi iz fatamorgane.

Na Kosovu se je po treh mesecih z imenovanjem Kadrija Veselija za predsednika parlamenta in izbiro vlade na čelu s Haradinajem končala politična kriza po predčasnih parlamentarnih volitvah. Rešitev je poleg vstopa Srbske liste v vlado omogočilo Zaveznitvo za novo Kosovo pod vodstvom poslovneža Pacollija, ki se je pridružilo zmagoviti vojni koaliciji. Haradinaj je bil premier že v letih 2004 in 2005, vendar je odstopil, ko ga je haaško sodišče obtožilo vojnih zločinov in zločinov proti človečnosti.

- **Z avti proti ureditvi Žabjaka. Bojan Rajšek. Delo, 20.09.2017, str. 12**

Prostorski načrt. Urejanje romskega naselja tudi z izdatno pomočjo države – KS Bučna vas ne podpira protesta Novo mesto – V novomeški občini so začeli pripravljati osnutek prostorskega načrta za romsko naselje Žabjak, kar je pogoj za komunalno ureditev tega območja. Vendar v Regijski civilni iniciativi za reševanje romske problematike temu nasprotujejo in napovedujejo proteste. Prvi se bo zgodil danes s protestno vožnjo v krožiščih.

Mestni svetniki so že v začetku leta 2015 sprejeli časovni načrt urejanja Žabjaka, po katerem bi morala občina prostorski akt sprejeti že do konca lanskega leta, a se to ni zgodilo, saj država ni zagotovila denarja. Vlada je šele junija letos odločila, da bo lokalni skupnosti pomagala z zneskom pol milijona evrov. Direktor urada za narodnost Stanko Baluh pravi, da si občina in država želita urediti naselje za dostojnejše življenje Romov, kar bo v dobro tudi okoliškim prebivalstvom. »Lažje bo sobivanje večine in manjšine, ko bo naselje urejeno,« je prepričan Baluh. Novomeški župan Gregor Macedoni pravi, da bo prostorski načrt za sprejem v mestnem svetu pripravljen predvidoma prihodnje leto.

Za celovito ureditev nelegalnega Žabjaka namerava država v prihodnjih treh letih prispevati tri milijone evrov. Strošek prostorskega akta in vseh naložb (komunalna oprema, postavitve 60 bivalnih enot, nogometno igrišče, rekreacijske zelene površine in prostor za delovanje vladnih in nevladnih organizacij ter stanovalcev) je ocenjen na 4,8 milijona evrov.

Oviranje prometa v dveh krožiščih

Izdelavi prostorskega načrta nasprotujejo v Regijski civilni iniciativi za reševanje romske problematike, zato bodo danes med 15. uro in 16. uro z vožnjo po krožiščih v Bučni vasi in pri nakupovalnem centru Qlandia ovirali promet. Njihov predsednik Silvo Mesojedec je povedal, da nasprotujejo legalizaciji in širitvi romskega geta in da se zavzemajo za postopno zmanjševanje števila Romov v Žabjaku. Pravi, da imajo prebivalci Bučne vasi zelo slabe izkušnje z občino, saj jim je leta 1984 obljubila, da bo s prostorskim načrtom za romsko naselje Brezje onemogočeno njegovo nenadzorovano širjenje, a ni bilo tako.

»Krajane so prepričali, da zazidalnemu načrtu niso nasprotovali. Od takrat se je število Romov le povečalo, s tem pa tudi nelegalne gradnje na zasebnih zemljiščih. Županu Macedoniju in državi sporočamo, da je našega potrpljenja konec,« pravi Mesojedec. Po besedah predsednika Krajevne skupnosti Bučna vas Andreja Redka člani sveta protesta ne bodo podprli, saj se hočejo najprej seznaniti z načrti občinskega vodstva. »Dokler ljudje niso seznanjeni z vsem, kar se bo dogajalo v Žabjaku, je kakršen koli protest prenačen,« je prepričan Redek.

- **Trgovci s časom. Vili Einspieler o kosovskem gordijskem vozlu. Delo, 21.09.2017, str. 5**

Narodni heroj Koča Popović je pred razpadom SFRJ zapisal: »Iz Albancev bi morda lahko z velikimi napori naredili dobre Jugoslovane, ni pa mogoče iz njih narediti dobrih Srbov.« Več kot šesto let po bitki na Kosovskem polju, ko je Srbijo hudo porazil turški sultan Murat, Srbija še vedno ne ve, kaj bi s Kosovom. Novi srbski vožd Aleksandar Vučić je pozval celotno srbsko pamet, naj se vključi v javno razpravo o trajni rešitvi kosovskega problema. Po njegovem je notranji dialog o Kosovu odločilen za prihodnost Srbije in srbskega naroda.

Srbija se vse od leta 1912, ko so srbske sile zmagoslavno vstopile na Kosovo, poskuša spoprijeti z dejstvom, da Srbi na Kosovu nikoli niso bili v večini. Tega jim ni uspelo spremeniti niti z vojno upravo v Kraljevini SHS, prisilnim izseljevanjem Albancev v Turčijo ter kolonizacijo s Srbi in Črnogorci, novo vojno upravo v SFRJ, izrednimi razmerami po letu 1981, apartheidom Slobodana Miloševića, maščevalnimi pohodi nad civilisti po nastanku Osvobodilne vojske Kosova, niti s pregonom Albancev v Makedonijo med bombardiranjem Nata. Albanci so bili enakopravni državljani le v nekdanji SFRJ, vendar ne ves čas.

Večina opozicijskih strank je ocenila, da Vučić samovoljno odloča o vsem v državi, zgodovinsko odgovornost za rešitev kosovskega vprašanja pa bi rad porazdelil, ker pripravlja javnost na priznanje Kosova. Da gre za kapitulacijo, je ocenila tudi srbska domoljubna opozicija. Kosovski politiki so pobudo ignorirali, z navdušenjem pa jo je sprejel albanski premier Edi Rama, ki jo je razumel kot uvod v priznanje Kosova. Prvaki Srbske liste tako in tako ravna po navodilih srbskega vožda, medtem ko ga radikalni voditelji kosovskih Srbov svarijo, da ga bodo veliki igralci tudi v primeru, če se bo poslušno odrekel Kosovu, uvedel sankcije proti Rusiji in popeljal Srbijo v Nato, odvrkli na smetišče zgodovine.

Postavlja se vprašanje, ali je Vučić res pripravljen izpolniti vse, da bi Srbijo sprejeli v EU. V mednarodni javnosti so njegove pozive k dialogu sprejeli s precej dvoma. Vučić vidi v nadaljevanju bruseljskega dialoga, kot sam pravi, majhno priložnost za rešitev zgodovinskega vprašanja med Srbi in Albanci. S tem ciljem in zaradi varnosti rojakov na Kosovu naj bi tudi podprl vstop Srbske liste v vlado Ramusha Haradinaja, čeprav ga Srbija bremeni najtežjih vojnih zločinov.

Novi kosovski premier je obrnil ploščo in izjavil, da dialog Prištine z Beogradom nima alternative, vendar je bilo na pomembnejših naslovih že odločeno, da se bosta o normalizaciji odnosov pogajala Vučić in njegov kosovski kolega Hashim Tači. Ta je poudaril, da mora nova faza dialoga pripeljati do končnega dogovora, ki bi končal večstoletno sovraštvo med Srbi in Albanci. Ne Tači ne Haradinaj nimata v rokah vzvodov za samostojno odločanje, Vučić pa strateško kupuje čas, da bi Srbija ohranila, kar ima, namesto da čaka, da ji bo padlo v naročje, kar je že zdavnaj izgubila.

- **»Izredne razmere« v Kataloniji. Be. B. Delo, 21.09.2017, str. 24**

Referendum. Španska policija ukrepa proti organizatorjem

Barcelona – Napetost, povezana z za 1. oktober predvidenim- referendumom o neodvisnosti- Katalonije, ki je po mnenju- Madrida nezakonit,- se povečuje.- Španska policija je včeraj v Barceloni preiskala- več uradov in ministrstev- -katalonske regionalne vlade ter -aretirala tesnega sodelavca podpredsednika vlade -Josepa Mario Joveja. Poleg njega so aretirali še približno dvanajst uradnikov.

Voditelj katalonske regionalne vlade Carles Puigdemont je obtožil Madrid, da je v Kataloniji uvedel »de facto izredne razmere«, ko je začel izvajati niz ukrepov za preprečitev za 1. oktober predvidenega referenduma o neodvisnosti te španske pokrajine. Puigdemont je v nagovoru dejal, da je španska vlada »de facto razveljavila samovlado Katalonije«, ko je denimo zaostрила nadzor nad financami. Madrid je tudi obtožil »razveljavitve in zatiranja« svoboščin.

Oborožene enote španske policije, ki delujejo pod okriljem španskega notranjega in obrambnega ministrstva, so po poročanju španskih medijev včeraj okoli 8. ure prispele na sedeže katalonskih ministrstev za gospodarstvo, zunanje zadeve, delo in socialne zadeve. Podpredsednik regionalne vlade Oriol Junqueras je za radio Catalunya dejal, da iščejo volilne plakate in drugo gradivo za glasovanje 1. oktobra.

Policija je izvedla operacijo dan po tem, ko so v zasebnem dostavnem podjetju Unipost v katalonskem mestu Terrassa blizu Barcelone zasegli 45.000 obvestil, ki naj bi jih poslali Kataloncem, izbranim za osebe na voliščih.

Po aretacijah je več sto protestnikov zasedlo ulico Gran Via blizu Jovejevega urada in vzklikalo »Neodvisnost« ter »Bomo glasovali«. Pri tem se je pred poslopjem Uniposta zbralo približno 200 protestnikov, ki so poskusili preprečiti uradnikom vstop v stavbo. Ob posredovanju policije je nastalo prerivanje, je sporočila francoska tiskovna -agencija AFP.

Predsednik civilnodružbene organizacije Katalonska narodna skupščina, ki se zavzema za neodvisnost Katalonije, Jordi Sanchez je po twitterju pozval k »mirnemu uporu« proti operaciji. »Napočil je čas – uprimo se mirno, pojdemo ven in branimo svoje institucije,« je zapisal.

Vestnik, Murska Sobota

- **Arbitražni sporazum daljnovid potiska proti Gaberju?. Majda Horvat. Vestnik, Murska Sobota, leto LXIX, št. 38, 21. septembra 2017, str. 3**

Daljnovid Cirkovce–Pince

Ministrica Majcen oviro vidi zgolj v pripravljanju odgovorov na ustne pripombe

Vloge za gradbeno dovoljenje za daljnovid dvakrat 400 kilovoltov med Cirkovci in Pincami, ki ga izdaja ministrstvo za okolje in prostor, še ni. To je na zadnji seji državnega zbora v odgovoru na poslansko vprašanje Jožefa Horvata povedala pristojna ministrica Irena Majcen. Sama tudi ne ve, kdaj bo investitor, torej družba Eles, pripravil potrebne dokumente za vlogo. Omenjeno vprašanje o izdaji gradbenega dovoljenja je namreč pomembno tudi za območje lendavske občine, saj naj bi načrtovani daljnovid, ki je dolg dobrih 80 kilometrov in ima 263 stebrov, dva kilometra in z dvema stebroma potekal med vasema Hotiza in Kapca tudi po hrvaškem katastru. Temu se lahko izogne samo tako, da se zalomi in pri tem zelo približa naselju Gaberje, v drugem primeru pa je zaradi arbitražne razsodbe pod vprašajem izdaja enotnega gradbenega dovoljenja.

Ministrica se očitno s tem vprašanjem ne ukvarja tako poglobljeno in v smislu učinkovanja arbitražnega sporazuma ter morebitnih posledic za ljudi. V odgovoru na poslansko vprašanje je namreč poudarila, da je investitor v postopku za pridobivanje okoljevarstvenega soglasja zaprosil za podaljšanje roka za pripravo odzivnega poročila do 1. oktobra. Ob tem pa je tudi izrazila dvom, da se mu bo v tem času uspelo odzvati na vse pripombe, ki so bile dane na ustnih obravnavah ali pa bo morebiti zaprosil še za novo podaljšanje. To pa pomeni, je še dejala, da je že pri predhodnem postopku pred gradbenim dovoljenjem kar nekaj zapletov. Ob tem velja spomniti, da so javne seznanitve po lokalnih skupnostih glede poteka daljnovoda potekale arbitraže maja 2011 oziroma o spremembah junija istega leta.

Potek daljnovoda in izdaja (enotnega) gradbenega dovoljenja sta prav zaradi spornih dveh kilometrov in uveljavljanja arbitražnega sporazuma postala stvar dogovora med Slovenijo in Hrvaško, v mednarodne razsežnosti pa ga postavlja tudi pričakovanje Madžarske, ki je priključni daljnovid že zdavnaj pripeljala do Pinc in s Slovenijo podpisala aneks k pogodbi o vključitvi daljnovoda do konca leta 2018, ter Evropske unije, ki sofinancira projekt, vreden približno 220 milijonov evrov. V tem širšem interesnem krogu je lahko prepreka za pridobitev enotnega gradbenega dovoljenja v »zgolj« dveh kilometrih obrobna in zaradi višjega nacionalnega interesa prostorsko tudi »hitro« rešljiva.

- **Gönter razstavlja v Budimpešti. A. Nana Rituper Rodež. Vestnik, Murska Sobota, leto LXIX, št. 38, 21. septembra 2017, str. 20**

V Galeriji Forras v Budimpešti je do 27. septembra na ogled samostojna razstava slikarskih del likovnega pedagoga Andreja Gönterja. Razstavo je posredoval javni zavod Galerija - Muzej Lendava, umetnika in njegovo delo pa je v madžarski prestolnici predstavil umetnostni zgodovinar Atilla Pisnjak. Gönter, rojen v Dobrovniku, je najprej nekaj let poučeval likovni pouk, pozneje pa je bil tehnični urednik in ilustrator pri časopisu Vestnik. Je član Društva likovnih umetnikov Prekmurja in Prlekije in Zveze društev slovenskih likovnih umetnikov.

Porabje, časopis Slovencev na Madžarskem, Monošter

- **Evropski dnevi judovske kulture. E. Ružič. Porabje, Monošter, 21. septembra 2017 - Leto XXVII, št. 38, str. 2 Murska Sobota: Judovski jeziki**

V Sloveniji so se med 3. in 19. septembrom zvrstile številne prireditve, posvečene Evropskim dnevom judovske kulture, judovski diaspori. Gre za vseevropski projekt, ki je že osemnajsto leto zapored obiskovalcem prireditev, organiziranim v sklopu projekta, ponudil poglobljen vpogled v judovsko kulturno dediščino.

V projektu sodeluje 33 držav, ki so pripravile približno 900 dejavnosti za nekaj manj kot 170 000 obiskovalcev, kot so jih našteali lani, za letos pa podatek še ni na voljo.

V Murski Soboti sta bila dva dogodka, in sicer so v Pokrajinski in študijski knjižnici odprli dokumentarno razstavo Judovski jeziki, v Pokrajinskem muzeju pa je bilo predavanje dr. Janeza Premka o Razvoju judovske pisave. Največ dogodkov se je zvrstilo v Mariboru, Ljubljani in Lendavi, bili pa so tudi na Negovi, v Rožni dolini pri Novi Gorici in v Novi Gorici. Judovske skupnosti namreč že dva tisoč let sestavljajo del evropskega družbenega, intelektualnega, kulturnega, političnega in verskega življenja. Judje povsod, kjer živijo, govorijo in pišejo drugače kot sosede. Včasih je njihov jezik drugačen zaradi dodatnih hebrejskih besed, drugič govorijo popolnoma drug jezik. Mnogi so že slišali za jidiš in ladino, jezik v diaspori. Kakor koli, Judje so v stoletjih migracij in razseljevanja govorili na desetine jezikov. Zaradi razvoja izraelske hebrejščine judovski jeziki v diaspori niso izumrli. Kako pa se bodo razvijali, bo pokazal čas.

- **Že četrti tečaj slovenščine. Gyöngyi Bajzek. Porabje, Monošter, 21. septembra 2017 - Leto XXVII, št. 38, str. 2**
- Zveza Slovencev na Madžarskem že četrto leto organizira slovenski jezikovni tečaj za odrasle v Slovenskem kulturnem in informativnem centru v Monoštru. 11. septembra se je začel jezikovni tečaj za začetnike, nanj se je prijavilo 11 zainteresiranih kandidatov. Organizatorji tečaja opažamo, da je zanimanje za učenje slovenskega jezika med ljudmi vseh generacij, saj je najmlajši udeleženec tečaja star 20 let, najstarejši pa 68. Letošnji tečaj vodi mlad učitelj Norbert Gerencsér.

- **Pomisleki ob začetku porabskega šolskega leta. Valerija Perger. Porabje, Monošter, 21. septembra 2017 - Leto XXVII, št. 38, str. 3**

Porabske vzgojno-izobraževalne ustanove korakajo že proti koncu tretjega tedna novega šolskega leta. V narodnostnih vrtcih je zadovoljivo število otrok, celo malenkost višje kot lani, v vsakem izmed vrtcev sta po dva dneva v tednu ob domačih tudi vzgojiteljici asistentki iz Slovenije, Andreja Serdt Maučec in Romana Trafela. Čeprav je njuno strokovno delo zahtevno in polno »zakajev«, sta optimistični in poskušata storiti največ, kar se v danih okoliščinah da. In kot poudarjata, bi se na področju učenja slovenskega jezika v vrtcih lahko naredilo mnogo več, če bi v družinah, kjer starši ali vsaj stari starši še govorijo slovensko, »domanji jezik« učili tudi otroke, da le-ti ne bi prihajali in vrtce brez znanja ene same slovenske besede, kot se to dogaja leto za letom. Vsekakor pa bo potrebno – in s tem sta začeli že lani – v različne dejavnosti vrtcev še bolj vključevati starše in babice ter dedke predšolskih otrok.

Porabski dvojezični narodnostni osnovni šoli, gornjeseniška in števanovska, prav tako nimata problemov s številom

vpisanih učencev; prva jih ima 70 (8 prvošolcev), druga pa 50 (6 prvošolcev). Kot ste lahko prebrali v prejšnji številki Porabja (pogovor z ravnateljicama), tudi s financiranjem šol, odkar je njuna vzdrževalka Državna slovenska samouprava, ni težav. Kar 23 slušateljev, pretežno pedagoških delavcev, se je letos koncem junija udeležilo izobraževalnega seminarja v Sloveniji, izpeljali smo tudi že 11. Jezikovne počitnice za porabske učence ob slovenskem morju. Do tu je vse lepo in prav, skoraj idilično.

Gotovo pa beseda idila/ idilično izpade iz nabora besed, ko pokukamo v zaodrje narodnostnega šolstva; mislim predvsem na kadrovske razmere v obeh šolah. Strinjam se z ravnateljicama, da je težko zadostiti paragrafom in poskrbeti za kolikor toliko ustrezen pedagoški kader. Gotovo pa ni prav, ko zadostimo predpisom, v resnici pa prakticiramo navidezno dvojezičnost pri pouku in pošljemo v razred 2 učitelja – eden ne zna nič slovensko, drugi pa praktično nič madžarsko. To je skregano z vso strokovno logiko in koncepti kakršnega koli dvojezičnega pouka. Na seniški šoli pa so z neznosno lahkostjo in prav po tihem začeli izvajati te nedoumljive prakse, čeprav so jim bile predlagane bolj optimalne rešitve. In ker mirni pogovori niso zalegli, vas rotim javno: V dobro učencev in njihovega boljšega znanja slovenskega jezika prenehajte s takimi praksami! Na šoli je poln delovni čas slovenski učitelj asistent, ki bi s svojim odličnim znanjem jezika, stroke in pedagoškim erosom lahko naredil veliko več, če bi mu dopustili. Konec koncev pa, čemu služijo slovenski pedagoški asistenti? Kolikor vem, v prvi vrsti so mišljeni kot pomočniki ali soizvajalci pouka slovenskega jezika na šolah! Naravni govorec jezika gotovo lahko nauči učence mnogo več in bolje kot nekdo, ki je jeziku priučen. Zakaj ne izkoristite tega bogastva – v dobro svojih učencev??

Največji kadrovski problem obeh šol pa je pomanjkanje ustreznih dvojezičnih učiteljev razrednega pouka, učiteljev za obdobje, ko je učencem potrebno postaviti trdne temelje v obeh jezikih. Improvizirana dvojezičnost tega ne zmore, tudi učitelji Madžari, ki se bodo na tečajih naučili nekaj malega slovenščine, ne morejo nadomestiti slovenskega dvojezičnega učitelja.

Pri kadrih imajo malo bolj srečno roko na števanovski šoli, ne pa tudi pri vpisanih učencih. In ko seniška ravnateljica izjavi: »Delati moramo na tem, da življenje na šoli in vsakodnevno sporazumevanje potekata res v obeh jezikih,« se človek upravičeno vpraša: Kako – delati na tem?? Na čem pa ste delali doslej? A je na tem treba delati ali zavestno več uporabljati slovensko materinščino vedno in povsod? A ne bi bilo preprosteje, če bi se – vsaj slovenski učitelji na šolah in učitelji, ki znajo nekaj malega slovensko – recimo, dan ali dva, če ne gre več, v tednu pogovarjali med seboj samo slovensko? Ne bi bil to lep zgled učencem, ki od svojih učiteljev (čast izjemam!), razen pri urah, skoraj nikoli ne slišijo slovenske besede? Dragi vsi, to ni kritika, to je zapis krutih dejstev, ki so javna skrivnost, le govoriti se ne bi smelo o njih. Pa se mora! Ker sta resnica in iskrenost pot naprej, boj proti resnici pa je rakova pot.

Skoraj nič pa še nismo brali o pouku slovenščine v monoštrskih osnovnih in srednjih šolah. Odlična novica je, da se po nekaj letih zatišja v Osnovni šoli Jánosa Aranya skupinica devetih prvošolcev pridno uči narodnostno slovenščino kot predmet, kar 5 ur tedensko (o tem več v naslednji številki Porabja).

S slovenščino, predvsem s številom vpisanih dijakov k temu pouku, pa še vedno gre navzdol v monoštrskih srednjih šolah. Kot smo že ugotavljali ob koncu preteklega šolskega leta, je za osmošolce, ki zaključijo eno izmed dvojezičnih šol, za vedno konec pouka slovenščine, ker večina odide v sombotelske srednje šole. A tudi tisti, ki se vpišejo v monoštrske, ne gredo k slovenščini. Se je kdo vprašal, zakaj? Ne bi bilo prav in normalno, da monoštrske srednje šole (predvsem tisti, ki poučujejo slovenščino) malo časa, energije, predvsem pa osebnega pristopa, posvetijo pridobivanju vsaj dijakov slovenskih korenin za pouk slovenščine??

Narodnostni vrtci in šole v Porabju po svojih zmožnostih delajo in služijo svojemu namenu, kar je vse pohvale vredno. Gotovo pa so še rezerve, predvsem pa mora biti pri vseh v šolstvu prisotno veliko močnejše samozavedanje, da porabskih šol kot samostojnih izobraževalnih ustanov že ne bi bilo, če ne bi bile dvojezične, namenjene v prvi vrsti učenju in ohranjanju SLOVENSKEGA jezika, krepitvi SLOVENSKE zavesti in utrjevanju SLOVENSKE kulture. Vsak pedagoški delavec, predvsem pa vodstva šol in vsi odgovorni za šolsko področje, bi ta dejstva morali imeti nenehno pred seboj in jih vsakodnevno udejanjati.

- **Na horizontu je – svetloba. Tekst: Ernest Ružič. Porabje, Monošter, 21. septembra 2017 - Leto XXVII, št. 38, str. 5**

Igor Banfi v soboški Galeriji

Tretja razstava akademskega slikarja Igorja Banfija v domači galeriji nosi pomeljav naslov Notranje pokrajine in je posvečena 500-letnici reformacije v Evropi in še posebej v Prekmurju. Kot pravi kustos dr. Robert Inhof, gre tako za (njegovo/našo/) notranjo pokrajino, kot za mimobežno. Avtor pa poudarja, da je (njegova) figura tavajoča, in išče v sebi in navzven. Zato tudi (naslov zapisa): Na horizontu je - svetloba. Svetloba, ki jo (lahko) vidimo in začutimo, če si velika slikarjeva dela ogledamo sami in pozorneje. Pokrajina je tisti slikarjev medij, preko katerega tematizira tako svoj osebni religiozni razmislek kakor tudi razmislek o dveh, že omenjenih različno pojmovanih pokrajinah. »Eksplisitni izraz tega religioznega razmisleka lahko najdemo v njegovem ciklu Zadnja večerja, medtem ko obe različno razumljeni pokrajini najdemo v njegovem ciklu z naslovom Horizonti. V delih, ki jih Banfi ustvarja od leta 2012 naprej, pa so tako religiozni kot tudi oba pokrajinska elementa združeni,« izpostavi Inhof.

Igor Banfi je pri Zadnjih večerjah tematiziral centralni panel Wittenberškega oltarja, ki ga je leta 1547 naslikal uradni umetnik reformacije, Lucas Cranach Starejši, in Luthrovo nepopisljivo pojmovanje Kristusove dejanske navzočnosti v Gospodovi večerji, s katero je reformator razklal protestantizem na različne, med seboj nepomirljive ločine.

Inhof našteje več primerov, s čim vse se povezuje ali prepleta Banfijevo slikarstvo oziroma tokrat predstavljena dela. Ta premislek usmeri tudi v prekmurski prostor, v slikarjevo rodno Prekmurje in tematizira izginulo Panonsko morje. V zloženki ob Banfijevi razstavi (še) beremo: »Tisto, kar je pri njegovih slikah prikazano kot vez med zemljo in temnim nebom, je vedno element, ki je zelo krhek. Označuje ga rahli naklon upognjene in spremenljive podobe, ki jo lahko razbiramo kot tavajočo človeško figuro, kot prikazen, kot osamelo drevo, kot jadro čolna in v posameznih primerih tudi kot silhueto od časa razjedenega spomenika.«

Kustos omeni tudi primerjavo s pokrajinami rojaka Nikolaja Beera. Banfijeve pokrajine so naslikane hitro in grobo. »Prej kot dokončane slike izgledajo kot namensko narejeni krokiji, kot da bi se slikar bal, da bi mu njegovo notranje videnje spolzelo skozi sito časa, preden bi mu ga uspelo fiksirati na platno. Njegove temačne in pesimistične pokrajine so - kakor tudi pravi naslov razstave - Notranje pokrajine.«

Kaj vse bodo od tega in še česa videli obiskovalci razstave, pa prepustimo njihovemu dožemanju in domišljiji. Banfi namreč napoveduje na horizontu svetlobo.

• **Pojmo na Štajersko. -dm- . Porabje, Monošter, 21. septembra 2017 - Leto XXVII, št. 38, str. 10**

Človek bi si nej brodo, kelko lepot skriva krajina, štera je ranč nej tak daleč od njega. Na tau pa tō leko gorpride, kak malo vej o zemlej, po šteroj bi leko s piciklinom ali pejški ranč tak odo. Istina je, ka so bile ništerne bližanje krajine dugo cajta zaprejte pred nami, zdaj pa se lekoprejk grajnc gor pa doj vozimo. Biu je konec juliuša, gda smo se s Sombotela napautili, ka bi si malo poglednili avstrijsko Grad i ščansko (Burgenland) pa Štajersko, depa zmejs smo steli eške kaj več videti. Zatok smo se napautili v rovačke vesnice eške na našoj strani grajnca. Z glavne poštije smo dojprišli prauti Nardi, pri šteroj smo že na začetki na pamet vzeli, ka má dvojezično tablo, depa tak rovački kak vogrski se zové »Narda«. Gda so pred šestimi lejtami vküpšteli lüstvo, se je za Hrvate zglasilo polonje lidi. Ves je erična eške po tem, ka je leta 1951 poznana igralka Katalin Karádi tū zbežžala prejk grajnca.

Nardo so po prvoy svetovnoj bojni prejk k Avstriji zakapčili, depa ranč tak kak drūgi šest vesnic v Železnoj županiji je nej stejla v tihinski rosag. Leta 1923 so držali referendum, po šterom je vsej sedem – zvekšoga rovački - vesi ostalo na ogrskom. Leta 2014 so vse gratale »najbole vōrne vesnice«. Vaskeresztes je eričen po svojoj fabriki za cucline, štero so zozidali leta 1995. V nej dela dosta lūdi s krajine pa eške s Sombotela tō, vej pa je avstrijska firma oprla dosta nauvi delovni mest. Što bi pa v Somboteli nej pozno vino s te vesnice? Gda se pelamo prejk Vaskeresztesa, v šterom (Grossdorf) zvekšoga Nemci živejo, že leko audalič vidimo male bregé, ki so vse puni grauzdja. Najbole erično je črno vino, štero má poznani žma pa dosta mauči dá. Tau piti je pa nej samo zavolo dobre zemlé žmano, liki zavolo lepot krajinetō.

Po mali krivi poštijaj, štere se zdigavajo - gnauk pomalek gnauk strmo - prauti vreji, pridemo do table »državna grajnca«. Na ednoj drūgoj tabli pa piše Eisenberg (Železni brejg) pa leko smo gvūšni, ka smo že v Avstriji. Krajina je tam eške lepša kak na vogrskoj strani. Edna zamanica za drūgov, v red vzeto grauzdje, vse pokošeno, tak, kak more biti. Tū, na južnom Gradiščanskom vsikšoga majuša držijo takzvano »Vinsko sptolejtke«. S cejle krajine pa eške z Vogrsketo pride sploj dosta lūdi, nika maloga plačajo na začetki pa leko šenki koštavajo vsefelé vina v osem ali deset vesnicaj. Vinogradniki so tō nej nauri, takšoga ipa odajo sploj dosta svojoga - nej faloga - vina. Paut pela dale prauti Kermedini po lejpi vesnicaj. Lže so žmano vōpofarbane, edna se ne podéra, tranki so kak se šika. Če mamō cajt, pa se leko malo obrnémo nazaj prauti vogrskoj grajnca. Včasik na drūgoj strani mejé pridemo v Petrovo selo (Szentpéterfa), štero je venak najbole erična rovačka vesnica v Železnoj županiji. Od blūzi gezero lūdi se skoro vsi držijo za Hrvate, majo vrtec pa dvojezično šaulo. V vesi deluje sploj dosta kulturni skupin, med njimi tamburaški pa rockovski orkestri. Najdemo eške dosta mladi tō, šteri eške gučijo gezik svoji starišov ino stari starišov. »Najbole vōrna vesnica« je dobila ime po patronuši svoje cerkve svetom Petri, lidgé so bogabojéči katoličange.

Za en malo pridemo nazaj na poštijo med Sombotelom pa Kermedinom, štera pela prejk vesi Já. Vsidkar več šoferov se odlauči za tau paut, vejpa nega telko kamionov. Donk pa je trbej skrb meti, ka v etaj gauščaj sploj dosta divjačine živé pa skače prejk poštije.

Najbole erična zidina v Kermedini je gvūšno Batthyánynov dvorec (kastély). Ništerne njegve tale so že gorobnovili, varaš pa je daubo peneze za tau tō, ka v red vzemejo cejli kompleks. Dvorec je rejsan nika lejpora, mi smo gorpoiskali dve razstavi v njem. Na ednoj smo vidli moderno - malo bizarno - malanje molarke iz Italije, na drūgoj razstavi pa so nutpokazali keramiko s cejlōga Karpatskoga bazena. Kermedinski muzej je ovak eričen po svoji zbirki črejvlov. Po dobrom obōdi nas je pá čakala Avstrija. Prejk grajnca - gde nam je eden sodak samo majūto - smo staupili pri Pinkamindszenti. Ta vesnica je na pau poti med Kermedinom pa Güssingom (Németújvár), prejk njé tečé potok Pinka. Kak smo se dale pelali, smo že od daleč vidli na bregej grad Güssing, šteroga je v 12. Stoletji začno zidati vogrski krau Béla III. V lejpom malom mesti je nej na léki parkérno mesto najti, mi smo tō malo dale od grada avto njali. K zidini na viskom bregej se ne pride samo pejški, liki majo edno malo vzpenjačo (sikló), štera pripela gor osem lidi tō.

V Güssingi živé gnes od 20 gezero lūdi na papéri samo tristau Madžarov. Statistika je gvūšno malo baukša, če pomislimo, ka je začnilo gnesnedén vsikdar več Vaugrov ojtī delat v Avstrijo. Gda smo na gradi prosili kafej, smo brž gorprišli, ka je kölnar Madžar iz Sombotela.

Gda smo bole friški gratali, smo kaulipoglednili z grada pa se čūdivali lepotam krajine. V ednom pravci smo vidli štajerske bregé, prauti šterim smo se napautili tō. Na grajnca nekdešnje Vogrske ino Avstrije (gnes Gradiščanske ino Štajerske) leži mali varaš Fürstenfeld. V cajti monoštrske bitke (csata) so meli vu varaši lager za robe ino špitale, v tisti cajtaj pa je tam sodačijo komandero kranjski polihistor Janez Vajkard Valvasor tō.

Sparkerali smo pri ednoj cervki, de smo pa sploj brž gorprišli, ka ne iškemo tiste. Odšetalī smo se do glavnoga trga pazgūbili volau ino polizali eden sladole. Gda smo se z avtonom že vōpelali, smo zaglednili cerkev avguštincov: tam je eričen molar Janez Akvila - ranč tak kak v Veleméri pa Martjanci - namalo več fresk. Na stenej cerkve je majster svojo ime tō cujnamalo. Naša paut je dale pelala po Štajerski. Po krivi poštijaj smo oprvin prišli v Fehring. Tau je mali varaš na srejdī tiste štajerske krajine, gde majo dosta termalni kaupanc pa pela prejk vinska poštija. Mi smo sepa vozili že prauti domi. Donk smo se stavili v malom varaši Ženavci (Jennersdorf) sploj pri vogrskoj grajnca, v šterom mesti so mogli čakati naši Porabski Slovenci te, gda so po revoluciji leta 1956 bežžali z Vogrske prauti nauvomi žitki. V malom varaši majo eden dom za starce tō, gde so ranč tak živeli ništerni Slovenci z naše strani grajnca.

Kak smo se vozili pri Rabi, smo edno za drūgov za sebov njali vesnice, štere so inda svejta k Vogrski slišale. Tak smo prišli na veuki brejg v Maudinci (Mogersdorf), gde so leta 1964 postavili 15 mejterov visiki kameni križ pakapejlo. Teva dva spominata na veuko morijo pred tristau lejtami, gda so kristjani leta 1664 dojbili tōrske šerege pri Rabi. Kapejla je gnes lepau obnovlena, križ pa - šteroga smo leko s Slovenske vesi lepau vidli - je že skoro skrila gaušča.

Tak se je končo naš den pa smo se samo čudivali, kelko vsega mamu v bližanji krajinaj. Vsikšoma priporačam, aj ne senja samo o dalečnji rosagaj, liki aj malo kauli pogledne pred svojim pragom tō.

Periodične publikacije – kazala

- **Language, Culture and Curriculum , Volume 30, Issue 3, 2017**
<http://www.tandfonline.com/toc/rlcc20/30/3?nav=toclist>
- **Revija ZVON, najstarejša slovenska revija za literaturo, kulturo in družbo, št. 1, 2017**
http://www.mohorjeva.org/images/upload/2017/09/17041_ZVON_1_2017.pdf
- **Revija ZVON, najstarejša slovenska revija za literaturo, kulturo in družbo, št. 2, 2017**
http://www.mohorjeva.org/images/upload/2017/09/17042_ZVON_2_2017.pdf
- **Revija ZVON, najstarejša slovenska revija za literaturo, kulturo in družbo, št. 3-4, 2017**
http://www.mohorjeva.org/images/upload/2017/09/17043_ZVON_3-4_2017.pdf

Mladina

- Ne le nostalgija : visoka cena socializma /Janko Lorenci. – št. 36, 08.09.2017, str. 17
- Hvalnica norosti : kdo je pravi norec z atomsko bombo? /Marcel Štefančič jr. – št. 36, 08.09.2017, str. 19-23
- Izsiljeni verski obredi : zakaj država dopušča, da se v javnih šolah izvaja katoliški obred blagoslova? / Jure Trampuš. – št. 36, 08.09.2017, str. 24-27
- Segregacija v izobraževalnem sistemu : romski otroci so rasno zapostavljeni že med predšolskim in osnovnošolskim izobraževanjem / Peter Petrovčič. – št. 36, 08.09.2017, str. 32-33
- Widad Tamimi : »Zagovarjam tisto stran, ki se ji godi krivica«. V Sloveniji živeča pisateljica o svojem judovsko-palestinskem izvoru, o zagatah muslimanskega sveta in izraelsko-arabskega spora, o zaprtosti slovenske družbe in (ne) uspešni integraciji beguncev / Marjan Horvat. – št. 36, 08.09.2017, str. 56-59
- Devastacija smisla in države : politika, narava in ljudstvo /Bernard Nežmah. – št. 37, 15.09.2017, str. 16
- Nova normalnost : okolje postaja nevarno, Slovenija celo brez zelene stranke /Janko Lorenci. – št. 37, 15.09.2017, str. 17
- Blagoslovljena država absurdov : zakaj je šolski inšpektorat izvedenca za strokovna vprašanja o odnosu med državo in religijo našel v katoliški cerkvi? /Jure Trampuš. – št. 37, 15.09.2017, str. 22-24
- Mojca Špec Potočar, direktorica urada za migrante : »Sem proti zapiranju ljudi« : Slovenija ima že več kot pol leta poseben urad, katerega naloga je skrb za prosilce za azil in begunce. Govorili smo z njegovo direktorico /Peter Petrovčič. – št. 37, 15.09.2017, str. 28-31
- Orkani in vitka država /Bogomir Kovač. – št. 37, 15.09.2017, str. 32
- Dr. Vladimir Pištalo, pisatelj : »Ne morem dihati« : o Ivu Andriću, današnji Bosni in Hercegovini, o Trumpovi Ameriki, priseljencih v Evropi ter o večno aktualnem boju za lastno videnje sveta /Marjan Horvat. – št. 37, 15.09.2017, str. 46-48